Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, 2009, 205-240

Türk-Osmanlı Saray Literatürü (12.-20. Yüzyıl)

Nicole Kançal-FERRARİ*

"Saray" aslen Farsça bir kelime olup "ev, mesken, konak, menzil" manalarına gelmektedir. Türkçede "saray" kelimesi bu manalarla birlikte "büyük konak, hükümdarın ikametgâhı, hükümdarın sarayı, kasrı, köşkü" anlamında kullanılmaktadır.[1]

Arapça bir kelime olan "kasr", Latince "castrum" (çoğul "castra") kelimesinden gelmektedir ve "istihkâm edilmiş yer", "bir hükümdarın veya yerel yöneticinin ikametgâhı" manasında kullanılmaktadır. "Köşk" de Ortaçağdan itibaren "saray" veya "kasr" yanında eş anlamlı kullanılmıştır. Ayrıca saray içinde bulunan bazı özel binaları veya bu binaların mimari özelliklerini betimlemektedir.[2] Osmanlı'da "saray" sözcüğü tek başına kullanıldığında sadece sultan konutu (miri saray) anlamını taşır ve padişahların konutu olduğu kadar, hükümet edilen yer manasına da gelir. Osmanlı sarayı aslında bir konut-hükümet yapısına sahiptir. Kelimede zenginlerin görkemli konutları ve buna tekabül eden bir yapı tipolojisi anlamı da vardır. Sultanların büyük, sürekli oturdukları sarayları-nın dışında bütün büyük konutlar bu tipoloji içinde değerlendirilebilir.[3] Çalışmamızda "saray" kavramı bu çerçevede ele alınmıştır.

Bu literatür değerlendirmesinde Anadolu'daki Türk-Osmanlı dönemine ait saray yapıları ile ilgili literatür geniş bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.[4] Osmanlı

* Dr., Sanat Tarihçisi

1 "Saray" kelimesinin etimolojisi ve aynı anlamda kullanılan terimler için bkz. Tayyib Gökbilgin, "Saray", *İA,* c. 10, 205-206; ve Sheila, S., Blair, "Saray", *EI²*, s. 44-47.

2 J.P. Van Staevel, "Kasr", *EI²*, s. 512-513; Vedad Günyol, "Köşk", *İA*, c. 6, s. 923: "Köşk kır ve açıklık yerlerde veya bahçe içinde bulunan münferit ev demektir; msl. Topkapı Sarayı hudutları içindeki Bağdat köşkü, Revan köşkü, Sünnet köşkü ve Kara Mustafa Paşa köşkü. Bir de şu yapılara da köşk denilir: 1. Binaların üst kısımlarında veya güzel manzaralı, yüksek yerlerde çardak şeklinde yapılan cihannüma kabilinden, odalar ve kuleler; 2. 'camlı köşk' adı verilen etrafı ve üstü cam ile örtülü taraçalar; 3. Binaların damına ilave edilen güzel manzaralı küçük köşkler (tepe köşkü)."

3 Doğan Kuban, "Saraylar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 6, s. 463.

4 Anadolu dışında kalan Bakü'deki Şirvan Şah Sarayı, dönemin ayakta kalabilmiş tek Türk saray topluluğu olma özelliğini taşımasından dolayı değerlendirmeye dahil edildi. Kırım hanlarının

öncesi dönemdeki Suriye, Irak ve Mısır kısmen bu değerlendirmenin çerçevesi içine girmekle beraber bu makalenin boyutunu aşmaktadır.[5]

Özellikle XV. yüzyıldan itibaren Fatih ve halefleri tarafından İstanbul'da kurulan saray külliyeleri içinde en önemlisi olan Büyük İmparatorluk Sarayı bu makalenin çerçevesinin dışında kalmaktadır.[6]

I. Osmanlı Öncesi Saray Literatürü

Selçuklulara ait saraylardan günümüze son derece az materyal gelmiştir. Anadolu'da bilinen ilk Türk sarayı Konya'daki Selçuklu Sarayı'dır (Kılıçarslan Köşkü). Köşk, Sultan II. Kılıçarslan (1156-1192) tarafından Konya'daki İç Kale'de inşa edilmiştir. Bugün harap olan yapının görkemli dış duvarları 19. yüzyılda kısmen ayakta idi ve zengin cephe süslemeleri de mevcut idi. Kazılar sayesinde ortaya çıkan Beyşehir Gölü kıyısındaki Kubadabad Sarayı ve aynı döneme ait Kayseri'deki Keykubadiye Sarayı ise dönemin saray mimarisi hakkında ancak sınırlı bilgiler vermektedir. Buluntular arasında figür kalitesi yüksek iç mekân çinisi ve alçı süsleme parçaları, bu yapıların iç mekânları hakkında fikir vermektedir. Kazılar sayesinde sarayların yerleşim planlarını ortaya çıkartmak mümkün olmuştur. Diyarbakır içkalesinde 13. yüzyıla ait Artuklu Sarayı'nın yerleşim şeması da kazılar sonucunda anlaşılmıştır. Zikredilen bu dört saray kalıntısı dışında Anadolu'da Selçuklu sultanları tarafından kullanılan veya tekrar değerlendirilen yapılar mevcuttur: Aspendos Köşkü (Alâeddin Keykubad tarafından Roma tiyatrosu içine yerleştirilmiş köşk), Alanya İçkalesi, Alara Kasrı (duvar resimli hamam ile) ve muhtelif yerlerdeki köşkler. Osmanlı öncesi saray yapılarını yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı ancak sınırlı bir şekilde araştırmak mümkün oldu ve araştırmalar iki ana yöne doğru gelişti: bir

başkenti Bahçesaray'daki Hansaray yine erken Osmanlı döneminden özgün kalabilmiş tek saray topluluğudur. Ayrıca inşası ve tamiratı için gerekli maddi destek doğrudan İstanbul'daki saray tarafından sağlanmıştır. Bu iki saray topluluğu dışında özellikle Balkanlar'da bulunan Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticilerinin sarayları (konakları) dönemin mimari tasarımı ve bölgesel hakimiyet ifadesi çerçevesinde değerlendirmeye dahil edildi. Balkanlar'daki mimari doğrudan Anadolu'daki Osmanlı mimarisi ile ilişkilidir. Osmanlı hakimiyeti altındaki Arap coğrafyasındaki yapılar ise birkaç istisna dışında çalışmanın dışında tutulmuştur.

5 Burada değerlendirilemeyen Anadolu dışında Türk-İslam sarayların planları, mimarisi, ana düşüncesi ve bölgenin saray geleneği içindeki yerleri ile ilgili bkz. Yasser Tabbaa, "Circles of Power: Palace, Citadel and City in Ayyubid Aleppo", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 182-200. Ayrıca *Ars Orientalis*'in saraylar ile ilgili özel sayısının -sy. 23, 1993 (Premodern Islamic Palaces)- bütün makalelerine pdf olarak ulaşılabilmektedir: http://archnet.org/library/documents/collection

6 Bu yapılar ile ilgili literatür bkz. Doğan Kuban, "Saraylar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 6, s. 462-463; Slobodan Curcic, "Late-Antique Palaces: The Meaning of Urban Context", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 67-90. Ortadoğu'da Sümerlerle ortaya çıkan ve Anadolu'da Hititler ve sonraki halklar tarafından devam ettirilen saray kültürü ve etkileri için bkz. Irene J. Winter, "'Seat of Kingship'/'A Wonder to Behold': The Palace as Construct in the Ancient Near East", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 27-55.

tarafta yerleşim düzeni incelenirken, diğer tarafta yapıların mimari özellikleri ile ilgili bulgulara dayanarak iç ve dış süslemeleri araştırıldı. Anadolu'da Osmanlı öncesi döneme ait iki saray tipine rastlanmaktadır: şehrin ortasında, ona hâkim bir yere kurulan 'sitadel sarayı' ve şehrin dışındaki 'bahçe saray'. Bu iki tip saray, bölgede uzun geleneklere dayanmaktadır. Bahçe saray tipi yapılar, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar rastlanan, geniş bahçeler içinde dağılmış köşkler ve çadırlar için ayrılmış arazileri ile, kısmen göçebe geleneklerini sürdüren dönemin Türklerinin hayat tarzını göstermektedir. 'Sitadel (içkale) sarayları' ise, şehirlerdeki hâkimiyeti elinde tutmak ve hükümdarın kendisini gösterebilmesi için vazgeçilmez bir ihtiyaç idi.[7]

Türkiye'de bu yapılar ile ilgili literatür çok kısıtlıdır. Literatürün büyük bir kısmı kazı raporlarından veya bu raporların değerlendirmesinden ibarettir. Sadece Konya ve Kubadabad sarayları ile ilgili doğrudan birer yapı monografisi mevcuttur; bunlardan bir tanesi ise 1936 senesine aittir.[8] Yerleşim planı ve mimari ile ilgili kıymetli değerlendirmeler Uğur Tanyeli'nin çalışmalarında bulunabilir.[9] Anadolu'da birçok yerde mevcut olan, geniş arazilere yayılmış Selçuklu saray bahçeleri ve bahçe köşkleri Scott Redford'un kitabında çok farklı bir bakış açısı ile incelenmektedir.[10] Üniversitelerde Osmanlı öncesi saraylar ile ilgili son derece az çalışmaya rastlandı. Doğrudan konu ile ilgili ancak beş teze ulaşıldı, bunlardan sadece tanesi doktora tezidir; ayrıca bu tezlerin üçü Bakü'deki Şirvan Şahlar Sarayı ile ilgilidir. Selçuklu dönemi köşklerine ilişkin mevcut tek tez ve yeni çalışmalar ise ümit vericidir.[11]

A. Osmanlı Öncesi Dönem İle İlgili Kitap, Makale, Bildiriler

Akok, Mahmud, "Konya Şehri İçindeki Alâeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazıların Mimari Buluntuları", *Belleten,* 1975, c. 17, sy. 154.

7 Çadır kültürüne sahip toplumların yarı yerleşik hayata geçmeleri ve tasarladıkları mekânlar hakkında iyi bir değerlendirme için bkz. Bernhard O'Kane, "From Tents to Pavillons: Royal Mobility and Persian Palace Design", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 249-268. Şehir içindeki 'sitadel saray' ve şehir dışındaki 'bahçe saray' konsepti için bkz. Gülru Necipoğlu, "An Outline of Shifting Paradigms in the Palatial Architecture of the Pre-Modern Islamic World", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 15.

8 Konya Köşkü: Friedrich Sarre, *Der Kiosk von Konya*, Berlin: Verlag für Kunstwissenschaft, 1936, Türkçe çevirisi: *Konya Köşkü*, Şahabettin Uzluk (çev.), Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1967, 130 s. Kubadabad Sarayı: Rüçhan Arık, *Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2000, 227 s.

9 Uğur Tanyeli, "Anadolu-Türk Saray Mimarlığının Evrimi Üzerine Gözlemler", *Topkapı Sarayı Yıllığı*, İstanbul, 1988, sy. 3, s.181-210. Ayrıca bkz. Uğur Tanyeli, "Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15.yy)", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1987, s. 171-177.

10 Scott Redford, *Anadolu Selçuklu Bahçeleri*, Serdar Alper (çev.), İstanbul: Eren Yayınları, 2008.

11 Bkz. aş. A. Osmanlı Öncesi Dönem ile ilgili Kitap, Makale, Bildiriler: Alptekin Yavaş ve Yıldırım Yavuz'un makaleleri ile Alptekin Yavaş'ın tezi. Ayrıca Scott Redford'un Selçuklu bahçeleri hakkındaki çalışması da yeni bir yaklaşım sergilemekte ve yeni araştırmalara kapı açmaktadır.

Akok, Mahmud, "Konya'da Alaiddin Köşkü ve Selçuk Saray ve Köşkleri", *Türk Etnografya Dergisi*, Ankara, 1969, sy. 11, s. 47-73.

Altun, Ara, *Ortaçağ Türk Mimarisi İçin Bir Özet*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1988, s. 65-66, 89-91.

Arık, M. Oluş, "Alanya İçkalesi'nde 1988 Yılında Yapılan Kazı Çalışmaları", *Höyük*, 1988, sy. 1, s. 135-141.

Arık, M. Oluş, "Alanya Kalesi 1987 Yılı Kazı Çalışmaları", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1988.

Arık, M. Oluş, "Alanya Kalesi 1986 Yılı Kazı Çalışmaları", *IX. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1987.

Arık, M. Oluş, "Alanya Kalesi 1985 Yılı Kazı Çalışmaları", *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1986.

Arık, Rüçhan, "Kubadabad Sarayı (Bir Değerlendirme) ve Malanda Köşkü", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler [Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi (I., 2000, Konya)]*, Konya: Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001, 1. c.

Arık, Rüçhan, *Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2000, 227 s.

Arık, Rüçhan, "Son Araştırmalar Işığında Selçuklu Saray Mimarisinde Kubad-Abad", *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiri Özetleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1991, 2. c., s. 17.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1988 Çalışmaları", *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1990.

Arık, Rüçhan, "1988 Yılı Kubad-Abad Kazısı Raporu", *Höyük,* 1988, c. 1, s. 127-131.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1987 Çalışmaları", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1988.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1986 Çalışmaları", *IX. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1987.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1985 Çalışmaları", *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1986.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1984 Çalışmaları", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1985.

Arık, Rüçhan, "Kubad-Abad 1982 Çalışmaları", *V. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1983.

Aslanapa, Oktay, "Diyarbakır'da Artuklu Sarayı", *III. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri [Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (III., 1993, Konya)]*, Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 7-11 .

Aslanapa, Oktay, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., sy. 43, s. 135-144, resim 195-197.

Aslanapa, Oktay, *Kırım ve Kuzey Azerbeycan'da Türk Eserleri*, İstanbul, 1979.

Aslanapa, Oktay, "Kayseri'de Keykubadıye Köşkleri Kazısı", *Türk Arkeolojik Dergisi*, 1964, sy. 13/1, s. 19-40.

Aslanapa, Oktay, "Erster Bericht über die Ausgrabung des Palastes von Diyarbakir", *Istanbuler Mitteilungen*, sy. 12, 1962, s. 115-128.

Bacharach, Jere L., "Administrative Complexes, Palaces, and Citadels: Changes in the Loci of Medieval Muslim Rule", *The Ottoman City and Its Parts*, I.A. Bierman, R.A. Abou-El-Haj, D. Preziosi (eds.), New Rochelle N.Y., Aristide D. Caratzas, 1991, s. 111-28.

Blair, S. Sheila, "The Ilkhanid Palace", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 239-248.

Bombaci, Alessio, "Die Mauerinschriften von Konia", *Forschungen zur Kunst Asiens in Memoriam Kurt Erdmann*, Oktay Aslanapa, Rudolf Nauman (ed.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1969.

Çayırdağ, Mehmet, "Kayseri'nin En Eski İslami Kitabesi ve Şehirdeki Selçuklu Sarayı Devlethanenin Yeri Meselesi", *Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan 2003) [Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (IV, 2003, Kayseri)]*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2003, s. 125-138.

Danık, Ertuğrul, "Harput Artuklu Sarayı", *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 24-27 Nisan 2000/Van [Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu (4, 2000, Van)]*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Tarihi Eserleri ve Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2000, s. 103-111.

Duda, Herbert (haz.), *Die Seldschukengeschichte des İbn Bibi*, Kopenhagen: Munksgaard, 1959.

Erdmann, Kurt, *İbn Bibi als Kunsthistorische Quelle*, İstanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten, 1962.

Erdmann, Kurt, "Seraybauten des dreizehnten und vierzehnten Jahrhunderts in Anatolien", *Ars Orientalis*, 1959, sy. 3, s. 77-94.

Eryavaş, Osman, "Az Bilinen Bir Selçuklu Köşkü: Kızılköşk", *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri (Nisan 2002)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2002, s. 365-381.

Esin, Emel, "'Ordu' Türk Saray Mimarlığının 15. Asırdan Önceki Tarihçesi", *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, İstanbul: Kabalcı Yay., 2006, s. 34-84.

İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed *İbn Battuta Seyahatnamesi*, A. S. Aykut (çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2004.

Karamağaralı, Beyhan, "Alanya Gülefşen Kasrı Kazısı", *Höyük I*, 1988, s. 141-143.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, İstanbul: Baha Matbaası, 1967, 23 s.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Alanya (Ala'iyya)*, İstanbul: Ayaydın Basımevi, 1946, 544 s.

Lloyd, Seton, D. S. Rice, *Alanya ('Ala'iyya)*, London: British Institute of Archaeology at Ankara, 1958.

Oral, M. Zeki, "Kayseri'de Kubadiye Sarayları", *Belleten*, 1953, c. 17, sy. 68, s. 501-519.

Oral, M. Zeki, "Kubâd-âbâd Bulundu", *Anıt Mecmuası*, Konya, 1969, sy.10, s. 2-29.

Oral, M. Zeki, "Kubâd-âbâd Çinileri", *Belleten*, 1953, c.17, sy. 66, s. 209-223.

Otto-Dorn, Katharina, "Bericht über die Grabung in Kobadabad 1966", *Archäologischer Anzeiger*, 1969, sy. 4, s. 448-499.

Önder, Mehmet, "Bericht über die Grabung in Kobadabad (Oktober 1965)", *Archäologischer Anzeiger*, 1966, sy. 2, s. 170-183.

Önder, Mehmet, "Kubad-Abad Sarayı Harpi ve Simurglar", *Türk Etnografya Dergisi*, 1968.

Önder, Mehmet, "Selçuklu Devri Kubâd-âbâd Sarayı Çini Süslemeleri", *VIII. Türk Tarih Kongresi Tebliğler*, Ankara, 1981, c. 2, s. 911-914.

Öney, Gönül, "Gazneli Saray Süslemelerinin Anadolu Selçuk Saray Süslemelerine Akisleri", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, III (1984)'den ayrı basım, İzmir, 1984, 20 s.

Önge, Yılmaz, "Alanya ve Alara Kalelerindeki Selçuklu Hamamları", *Antalya 3. Selçuklu Semineri, İstanbul*, 1989, s. 119-20.

Özgüç, Tahsin ve Mahmut Akok, "Alayhan, Öresunhan ve Hızırilyas Köşkü", *Belleten,* c. 21, sy. 81, 1957, s. 139-149.

Redford, Scott, "Thirteenth-Century Rum Seljuq Palaces and Palace Imagery", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 219-236.

Redford, Scott, *Anadolu Selçuklu Bahçeleri*, Serdar Alper (çev.), İstanbul: Eren Yayınları, 2008.

Redford, Scott, *Victory Inscribed: The Seljuk Fetihname on the Citadel Walls of Antalya*, İstanbul: Akmed, 2008.

Sarre, Friedrich, *Der Kiosk von Konya*, Berlin: Verlag für Kunstwissenschaft, 1936.

Sarre, Friedrich, *Konya Köşkü*, Şahabettin Uzluk (çev.), Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1967, 130 s.

Sarre, Friedrich, *Reise in Kleinasien, Forschungen zur Selcukischen Kunst und Geographie des Landes, Sommer 1895,* Berlin, 1896.

Sarre, Friedrich, *Küçükasya Seyahati, Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar, 1895 Yazı,* İstanbul: Pera Turizm ve Tic. A.Ş., 1998, 240 s.

Tanyeli, Uğur, "Anadolu-Türk Saray Mimarlığının Evrimi Üzerine Gözlemler", *Topkapı Sarayı Yıllığı,* sy. 3, İstanbul, 1988, s. 181-210. (Selçuklu döneminden başlayarak Topkapı Sarayına kadarki süreç anlatılmaktadır).

Texier, Charles, *Description de l'Asie Mineure*, Paris, 1862.

Uzluk, Şahabeddin, "Selçuklu Sultanı I. Alaeddinin Beyşehrindeki Sarayı", *VIII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler (1976, Ankara)],* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1981, s. 887.

Uzluk, Şahabettin, "Felekabat Sarayı Konya'nın Neresinde İdi, Kim İnşa Ettirdi, Çatısını Hangi Mimar Çattı", *VII. Türk Tarih Kongresi: Bildiri Özetleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970, s. 18

Yavaş, Alptekin, "Kayseri-Argıncık Haydar Bey Köşkü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2004, sy. 44, 2, s. 131-149.

Yavaş, Alptekin, "Alanya-Çıplaklı Mahallesinde Bilinmeyen Bir Selçuklu Köşkü", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, 2003, sy. 12, s. 155-162.

Yavuz, A. T., "Antalya Kemer'deki Selçuklu Köşkü", *Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı, 2000, s. 279-303.

Yavuz, Yıldırım, "Alanya'nın Demirtaş (Syedre) Bucağıdaki Köşk", *Belleten* 1970, c. 34, sy. 135, s. 353-371.

Yetkin, Şerare, "Alara Kalesindeki Hamamlı Kasır ve 13. Yüzyıl Anadolu Mimarisindeki Yeri", *Malazgirt Armağanı*, Ankara, 1972, s. 122.

Yetkin, Şerare, "Sultan I. Alâeddin Keykubat'ın Alara Kasrının Hamamındaki Freskler", *Sanat Tarihi Yıllığı*, 1970, sy. 3, s. 69-89.

Yılmaz, Leyla, "Alanya Kalesi Kazısı - Selçuklu Sarayı Çini Buluntuları I", *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 24-27 Nisan 2000*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Tarihi Eserleri ve Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2000.

B. Osmanlı Öncesi Dönem İle İlgili Tezler

Işler, Bülent, "Bakü, Şirvanşahlar Sarayı Yapı Topluluğu", Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2003, 227 s.

Kuloğlu, Zaira Mamedova, "Bakü Şirvanşahlar Sarayı Külliyesi", Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2003, 250 s.

Nebati, Zakir, "Bakü Şirvanşahlar Sarayı", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2006, xvıı+283 s.

Yavaş, Alptekin, "Ortaçağ Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Selçuklu Köşkleri", Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2000.

Yılmaz, Meliha, "Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinde Kullanılan Figürlü Çinilerin Resim Sanatı Açısından İncelenmesi", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 1999, 705 s.

II. Osmanlı Dönemi Saray Literatürü[12]

İstanbul'un fethinden önce Osmanlı Devleti'nin değişik yerlerinde saray külliyeleri mevcut idi. Bursa Sarayı, yüksek duvarlarla çevrilmiş, kulesi olan bir külliye idi. 1361 senesinde fethedilmesiyle beraber yeni başkent olan Edirne'de I. Murat daha sonra 'Eski Saray' olarak bilinen bir saray yaptırmıştır. Bu iki saray hakkında hemem hemen hiç bilgimiz yoktur.[13] II. Murad döneminde inşa edilen Manisa'daki saraydan bugüne bir kule-köşk gelebilmiştir.[14] Edirne Yeni Sarayı da 1450 senesinde aynı padişah tarafından başlatılmıştır, ancak II. Murad dönemine ait yapılar ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. 1453 senesinde İstanbul Osmanlı'nın yeni başkenti olmuş, ancak Edirne de önemini kaybetmemiştir. Fatih Sultan Mehmet hem yeni başkenti İstanbul'da hem de

12 Biz başta her saray için ayrı bir literatür listesi vermek istedik, ama birçok eser birden fazla saray ve birçok dönemi kapsadığından bundan vazgeçtik ve Osmanlı sarayları ile ilgili literatürü tek bir listede vermeyi uygun gördük.

Çok fazla eser söz konusu olduğundan her eser için ayrı bir değerlendirme yapılmadı. Genel bir değerlendirmenin yanında listede bazı eserler ile ilgili açıklamaya yer verilmiştir.

Türk-Osmanlı dönemi saray mimarisini değerlendirirken saray bahçelerinin tasarımı ve peyzaj düzenlemeleri saray yapıları ile bir bütün oluşturduğundan ilgili literatür de değerlendirilmiştir. Daha sonra koru veya park olarak düzenlenen ve bu vasıfta incelenen bahçeler ise konumuzun dışında kaldı (örn. 'Yıldız Parkı').

13 Bursa Sarayı için bkz. E. H. Ayverdi, *İstanbul Mimari Çağının Menşe'i, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul, 1966, c. 1, s. 117.

14 Uluçay, Çağatay, *Manisa'daki Saray-ı Amire ve Şehzadeler Türbesi,* Manisa: Manisa Halkevi, 1941, 80 s.

Edirne'de geniş çaplı yeni inşaat faaliyetlerinde bulundu. Edirne'de II. Murad tarafından Tunca Nehri kenarında geniş bir araziye yerleştirilen saray, avlular etrafında gelişen bir yapılar topluluğu idi.[15] Saray-ı Cedîd-i Âmire isimli bu saray, Fatih tarafından genişletilmiştir. Daha sonraki dönemlerde değişik padişahlar tarafından ilaveler yapılan saray, 18. yüzyılın sonuna doğru terk edildi, 1829 ve 1878'deki iki Rus işgalinde Ruslar tarafından cephanelik olarak kullanılmış; ikinci işgalde cephanelik olarak kullanılan saray ateşe verilmiştir. Bugün sadece Adalet Kulesi ve birkaç harabe mevcuttur. 1999-2002 seneleri arasında saray arazisinde kazı yapılmış ve bazı bulgular yayınlanmıştır.[16]

Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli ve görkemli sarayları başkent İstanbul'da inşa edildi. Fatih Sultan Mehmet fetihten sonra İstanbul'da ilk önce bugün İstanbul Üniversitesi'nin yer aldığı arazide Eski Saray'ı (Saray-i Atîk), daha sonra şehre bitişik, Marmara Denizi'ne ve Boğaz'a hâkim olan Yeni Saray'ı (Saray-i Cedîd-i Âmire veya Saray-ı Hümayun) inşa ettirdi. Bugün Topkapı Sarayı olarak bilinen bu saray,[17] 19. yüzyılın ortasına kadar Osmanlı sultanların resmi ikametgâhı olmuştur. Doğu ile Batı kültürünü muhteşem bir şekilde birleştiren ve yeni bir anlayış ortaya çıkartan bu saray, Osmanlı Devleti'nin ve saray teşkilatının mimarideki ifadesidir. Saray külliyesine değişik dönemlerde padişahlar tarafından ilave veya değişiklikler yapıldı. Dolmabahçe Sarayı'nın inşası ile padişahlar artık Topkapı Sarayı'nda oturmasalar da, bu saray önemini hiç kaybetmemiştir. Kutsal Emanetler Dairesi'ne her yıl bakım yapılmıştır. Saray hazinesindeki eşyalar ilk defa Sultan Abdülmecid tarafından yabancılara gösterilmeye başlanmıştır. Topkapı Sarayı Atatürk tarafından 1924 senesinde Âsâr-ı Atika Müzeler Müdürlüğü'ne bağlanmış ve aynı sene müze olarak ziyarete açılmıştır.

Sahilsarayları: İstanbul'da 16. yüzyıldan itibaren birçok yerde sarayların olduğu bilinmektedir. Üsküdar'da bugünkü Ayazma Camii'nin bulunduğu bölgede değişik dönemlerde sarayların var olduğu bilinir.[18] 16. yüzyıldan 18. yüzyılın sonlarına kadar deniz kenarına inşa edilmiş köşk ve kasırlara rastlanmaktadır. Topkapı Sarayı'nın sahil bölümünde erken dönemden itibaren köşkler inşa edilmiştir (Sinan Paşa Köşkü, Mermer Köşkü, Serdap Köşkü, Sepetçiler Köşkü ve Yalı Köşkü). Beylerbeyi, Bebek ve Beşiktaş'ta köşk ve kasırlara rastlanmaktadır. Beşiktaş'ta bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu bölgede çok erken dönemlerden itibaren saray yapıların yer aldığı kesindir.

15 Rıfat Osman, *Edirne Sarayı*, Süheyl Ünver (der.), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989, Semavi Eyice; "Edirne Sarayı", *DİA*, 1994, c. 10, s. 431-433.

16 Gönül Çantay tarafından yürütülen kazı çalışmalarının sonuçları için bkz. aş. C. Osmanlı Dönemi İle İlgili Kitap, Makale, Bildiriler başlığı.

17 Saray-i Cedîd-i Âmire'ye 'Topkapı Sarayı' denmesi ile ilgili bkz. Doğan Kuban, "Topkapı Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 7, s. 280.

18 Üsküdar'daki saray için bkz. Tülay Artan ve Christoph Neumann, "Kavak Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 4, s. 494.

Beşiktaş'taki ilk saray inşaatının II. Bayezid'e (1481-1512) kadar uzandığı ileri sürülmektedir. Bu bölgede denizin doldurulmasına ilk defa I. Ahmet zamanında (1603-1617) başlanmıştır. Ayrıca Eski Çırağan Sarayı olarak da bilinen Beşiktaş Sarayı'na değişik dönemlerde ilaveler yapılmış, saray arazisinde yer alan köşkler sürekli tamir görmüştür.

III. Selim döneminden (1789-1807) itibaren sahilsarayları yaygınlaşmaya başlamıştır. 18. yüzyılda Haliç ve Boğaziçi kıyılarında padişahlık saraylarının yanısıra hanedan üyesi kadınların da sarayları yükselmeye başlamıştır. Haliç kıyılarının ve Kâğıthane'nin önemi artmıştır. Kâğıthane Deresi kıyısında inşa edilen Sa'dâbad Sarayı suyu mimariye katmasıyla daha sonraki Osmanlı saraylarını etkiledi. Bu sarayların bugün hemen hemen hepsi ortadan kalktığından, sadece kısıtlı bilgi mevcuttur. Özellikle dönemden kalan görsel malzeme bu sarayların mimarisi için önemli birer kaynaktır.[19]

II. Mahmud döneminde (1808-1839) Topkapı Sahilsarayı ile Eski Beylerbeyi ve Eski Çırağan sahilsarayları inşa edilmiştir. Bu saraylar genellikle ahşap inşa edilmiş olup ana cephe deniz tarafında, harem bölümleri ise kara tarafında yer almaktadır.

Büyük bahçeleri ve içindeki köşkleriyle tanınan Beşiktaş Sarayı 1809 senesinde yeniden yaptırılmış, 1853'te ise yerine yaptırılacak Dolmabahçe Sarayı için tamamen yıktırılmıştır ve bugün sadece kaynaklardan tanınmaktadır.[20]

Dolmabahçe Sarayı'nın inşaatına, 1846 senesinde Avrupa tipi bir saray yaratma isteği ile Abdülmecid tarafından Balyan ailesinden Garabat Kalfa görevlendirilerek başlandı.[21] 250.000 m^2lik gibi büyük bir alanda yer alan Dolmabahçe Sarayı, görkemli kapılardan oluşan Boğaz'a karşı etkileyici cephesi ile 18. yüzyıldaki Avrupa sahilsarayları tarzında taş ve mermerde inşa edilmiş modern bir saray yapısıdır. Mimari tarz ve üslupta tamamen klasik Batı motifleri gösteren saray, muhteşem Muayede Salonu ve Harem bölümleriyle yine de Osmanlı geleneğini devam ettirmiştir. Dolmabahçe Sarayı ile ilgili literatürde de bu ikilem görülmektedir. Bu sarayı tamamen Avrupa'ya bağlayan eserlerin yanında, sarayın geleneksel bağlantılarını vurgulayanlar da vardır.

Abdülmecid'in kardeşi Abdülaziz tarafından yaptırılan Çırağan (1860-1872) ve yazlık saray olarak tasarlanmış Beylerbeyi sarayları (1869) da aynı konsepti devam ettirmiştir. Bu sarayların iç mekân düzenlemesi, mobilyası,

---

19 Necla Arslan, "Sahilsaraylar", s. 409 ve "Sa'dâbâd Sarayı", s. 388, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 6; konu ile ilişkin diğer maddeler ve görsel malzeme için bkz. Necla Arslan, *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul*, İstanbul, 1992, s. 124-135; Sedat Hakkı Eldem, *Sa'dabat*, İstanbul, 1977.

20 Tülay Artan, "Beşiktaş Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 2, s. 171-173, Beşiktaş Sarayı da gravürlerden tanınmaktadır. Ayrıca bkz. S. H. Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, c. II, s. 124-150, 212-222.

21 Balyan Ailesi uzun seneler saray tasarımı ve inşasında çalıştığından bu aile ile ilgili birçok yayın vardır. Biz onlardan sadece bazıları listeye dahil ettik.

döşemesi vs. için Avrupa'dan en lüks eşya getirtilmiştir. Ayrıca sadece saraylar için eşya üreten yerli merkezler de vardı. Bu sarayların iç mekânlarının orijinal tasarımı ve döşemesi ile ilgili mevcut bilgi, bunları inceleyen birçok eserin ortaya çıkmasına yol açmıştır.[22]

1925 senesinde Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları, Yıldız-Şale Köşkü, Aynalıkavak ve Küçüksu Kasrı Milli Saraylar adı altında korunmak üzere, kurulacak Milli Saraylar Müdürlüğü yönetimine bırakılmıştır. 1966'da Ihlamur ve 1981'de Maslak kasırları da bu müdürlüğe bağlanmıştır. Günümüzde tüm bu saray, köşk ve kasırlar birer müze-saray olarak ziyarete açıktır.[23]

Yıldız Sarayı'nın inşaatına II. Abdülhamid döneminde 1865 senesinde başlanmış olup 1876-1909 yıllarında saray genişletilmiştir. Saray, sahilsarayların aksine, denizden uzak, duvarlarla çevrilmiş, dışa kapalı bir tasarım göstermektedir. Arazide bahçelere yerleştirilmiş çok sayıda değişik köşklerin yanı sırada gösterişli ve büyük kabul salonları yer almaktadır.[24] Sarayın kuzey kısımları askeri tesis olarak kullanılmaktadır, diğer bölümler ise Yıldız Teknik Üniversitesi, Milli Saraylar İdaresi ve IRCICA (Research Centre for Islamic History, Art and Culture)'a tahsis edilmiştir. Saray bahçeleri ve içinde yer alan köşkler ise halka açıktır. Yıldız Sarayı'nın değişik kısımlarının farklı farklı birimlere bağlı olması, bu saray ile ilgili literatürde de kendini gösterir. Saray ile ilgili en eski kaynak, Yıldız Sarayı'ndan ve bahçelerindeki hayvanlardan bahseden Osman Nuri'nin eseridir.[25] Osmanlı'nın bu son sarayı ile ilgili akademik çalışmalar diğer saraylara nispetle daha sonra başlamıştır. Bunun sebebi Yıldız Sarayı'nın kısmen askeri idare altında kalması ve ancak 1977 senesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmasıdır. Bugün Yıldız Sarayı Müzesi ve İstanbul Belediyesi Şehir Müzesi burada yer almaktadır. Yıldız Teknik Üniversitesi'nin saray arazisine yerleştirilmesi, bu saray ile ilgili tez çalışmalarına yol açmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sarayları, bu imparatorluğun en önemli simgeleri idi; onlar asırlar boyunca daima ilgi çekmiştir. Osmanlı dönemindeki seyahatnameler, Osmanlı kaynakları ve oryantalist literatür bu saray yapılarını fiziksel birer mimari mekandan çok, imparatorluğun sembolik ifadesi olarak görmüştür. Bu yoğun ilgi devam etmiştir. Sarayların müzeye dönüştürülmeleri ile birlikte, ilk rehber kitaplar basılmıştır. Bugün hem popüler hem akademik

22 Dokumalar ile ilgili bir örnek için bkz. aş. D. Osmanlı Dönemi İle İlgili Tezler: Yaşar Yılmaz, Fatma, "Hereke Jakarlı Dokumaları ve Milli Saraylar Mobilyasında Kullanımı", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 1998, 139 s.

23 Milli Saraylar Müdürlüğü tarafından bu saray ve kasırları tanıtan birçok kitap yayınlamıştır. Aynı müdürlük ayrıca *Milli Saraylar (MS)* isimli bir süreli yayını çıkartmaktadır. Bkz. aş. C. Osmanlı Dönemi ile ilgili Kitap, Makale, Bildiriler

24 Afife Batur, "Yıldız Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 7, s. 520-527.

25 Osman Nuri [Ergin], *Yıldız Sarayı*, Sabahattin Türkoğlu (haz.), İstanbul: Yıldız Sarayı Vakfı Yayınları, 1998.

içerikli bir yayın zenginliği gözlemlenmektedir. Osmanlı sarayları, özellikle Topkapı Sarayı hakkında araştırma yapan birçok yabancı sanat tarihçisi vardır.

Padişah saraylarının dışında önemli kişiler İstanbul'da 'saray' olarak adlandırılan konaklara sahip idi. Erken dönem konaklarından günümüze sadece (Kanuni) I. Süleyman'ın sadrazamı İbrahim Paşa'ya ait olan ve bugün Türk-İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı gelmiştir. Bu yapı ile ilgili Nurhan Atasoy tarafından bir monografi hazırlanmıştır.[26] Anadolu'nun başka bir köşesinde günümüze gelebilen ve bir monografiye sahip olan, yerel bir yöneticinin konağı için ilginç bir başka örnek ise Doğu Beyazıt'ta İshak Paşa tarafından 18. yüzyılın sonunda inşa edilen İshak Paşa Sarayı'dır.[27]

Daha sonraki dönemlerden önemli ve zengin kişilerin yaptırdığı birçok konak günümüze gelmişse de, onlar ile ilgili genelde sadece ansiklopedik bilgi mevcuttur.[28] Bu konaklarda genellikle Avrupa'dan gelen dönemin en yeni üslupları takip edilmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılın başında Art Nouveau üslubunda inşa edilen Kanlıca'daki Hidiv Kasrı, devletin önemli fertlerinin konaklarına çarpıcı bir örnektir.[29]

Verilen listede görüleceği gibi, sarayların en ince detayları bile tez konusu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yenilikler ilk başta saray yapılarında uygulandığı için ve bu uygulamalar mimari ve iç mekân tasarımını doğrudan etkilediğinden bunlar bu listeye dâhil edilmiştir.[30]

Osmanlı dönemi Türk sarayları ile ilgili çalışmaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Rehber kitaplar,
- Envanter çalışmaları,
- Sarayların yerleşim düzeni,
- Saray mimarisi,
- Sarayların iç mimarisi, süslemesi ve mobilyası,
- Sarayların bahçe tasarımı ve peyzaj mimarisi,
- Restorasyonlar ve restorasyon projeleri.

C. Osmanlı Dönemi İle İlgili Kitap, Makale, Bildiriler

Osmanlı dönemi sarayları hakkında başta Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Arşivi zengin birer kaynak teşkil etmektedir.[31]

---

26 Nurhan Atasoy, *İbrahim Paşa Sarayı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972.

27 Bingöl, Yüksel, *İshak Paşa Sarayı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., ts., 267 s.

28 Bkz. özellikle *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*'nde konu ile ilgili maddeler.

29 Bu konaklar hakkındaki bilgiler için bkz. aş. C. Osmanlı Dönemi ile ilgili Kitap, Makale, Bildiriler.

30 Örnek: Sarayların aydınlatma veya ısıtması ile ilgili makaleler.

31 Topkapı Sarayı ile ilgili arşiv belgeleri, yayınlanmamış materyal ve erken dönemdeki tarih kaynakları ile ilgili geniş bilgi için bkz.Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial and Power:*

I. Edirne Sarayı Sempozyumu Bildirileri, 25-27 Kasım 1995, Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları No:16, 1999, 375 s.

150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu: Bildiriler, Kemal Kahraman (ed.), Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2007, 367 s.

Abdurrahman Şeref, "Topkapu Saray-ı Hümayunı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, 1326-27/1910-11, s. 5-12.[32]

Ahat, Bikkul U., "Topkapı Sarayında Has Ahır", *Güzel Sanatlar,* 1949, sy. 6, s. 118-128.

Akın, Günkut, "Türk Oturma Kültürüne Bağlamında Topkapı Sarayı'nda Hükümdar Sergilemesi", *Topkapı Sarayı Yıllığı*, 1988, sy. 3, s. 2-22.

Akşin, Sina, "Osmanlı Sarayının Yapısı ve İşlevleri", *X. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 22-26 Eylül 1986*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, 1994, s. 2065.

Akşit, İlhan, *The Topkapı Palace*, İstanbul: Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, 2000, 287 s.

Akşit, İlhan, *Topkapı ve Dolmabahçe Sarayları*, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 32 s.

Alikılıç, Dündar, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. 9, s. 875-886.

Altundağ, Ülkü, "Darüssaade", *DİA*, 1994, c. 11, s. 1-3.

And, Metin, "Sur-ı Hümayun", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 7, s. 71.

And, Metin, *İstanbul*: *16. Yüzyılda Kent, Saray, Günlük Yaşam*, İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat, 1993, 326 s.

And, Metin, *Saraya Bağlı Tiyatrolar ve II. Abdülhamit'in Yıldız Sarayı Tiyatrosu*, ts., 25 s.[33]

Anhegger-Eyüboğlu, Mualla, *Topkapı Sarayı'nda Padişah Evi: (Harem)*, İstanbul: Sandoz Kültür Yayınları, 1986, 111 s.

Anhegger-Eyüboğlu, Mualla, "Topkapı Sarayı Veliaht Dairesi Onarımı", *Sanat Tarihi Yıllığı,* 1981, sy. 9-10, s. 53-83.

Anhegger-Eyüboğlu, Mualla, "Fatih Devrinde Yeni Sarayda da Harem Dairesi (Padişahın Evi) Var Mıydı?", *Sanat Tarihi Yıllığı,* 1979, sy. 8, s. 23-26.

Arel, Ayla, "Cihannüma Kasrı ve Erken Osmanlı Saraylarında Kule Yapıları Hakkında", *Prof. Doğan Kuban'a Armağan*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996.

Arel, Ayda, "Lüleburgaz'da 'Zindan Baba Türbesi' Olarak Anılan Yapı ve Edirne Yeni Sarayı'nın Cihannüma Kasrı Hakkında", *TAÇ Vakfı Yıllığı*, 1991, s. 7-24.

The Topkapı Palace in the 15th and 16th Centuries, New York, Cambridge, Massachusetts and London: MIT Press, 1991, s. 305-308 (Arşiv Belgeleri), s. 308-319 (Arşiv Belgeleri ve Yayınlanmış - Yayınlanmamış Birincil Kaynaklar).

32 *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* 1326 (1911)'den itibaren on üç sene çıkmış, 1924'ten itibaren ise *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası* namıyla devam etmiştir. Düzenleyen Halil Edhem'dir.

33 Bu kitap 27 Mart 1987 Dünya Tiyatrolar Günü nedeniyle Yıldız Sarayı'nda düzenlenen program için Metin And tarafından özel olarak hazırlanmıştır.

Arslan Sevin, Necla, "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. 12, s. 204-210.

Arslan, Necla, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Sarayları", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. 15, s. 374-381.

Arslan, Necla, "Sa'dâbâd Sarayı", c. 6, s. 388; "Sahilsaraylar", c. 6, s.409, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994.

Arslan, Necla, "Beşiktaş Sarayı", *IX. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler* = *IXth International Congress of Turkish Art, Contributions (1991)*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 1.

Arslan, Necla, "Osmanlı Sarayı ve Mimar Antoine-Ignace Melling", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi: Sempozyum 17-18 Aralık 1992*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993, s. 113-122.

Arslan, Necla, *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul*, İstanbul, 1992.[34]

Arslangazi, Havva, "Maslak Kasırları Çadır Köşkü ve Paşalar Dairesi", *Arkitekt*, Kasım 2002.

Arslangazi, Havva, "Padişahların Dinlenme Mekanları Kasırlar ve Av Köşkleri", *Arkitekt*, Ağustos 2002.

Artan, Tülay, "Aynalıkavak Kasrı", c. 1, s. 485; "Bahariye Kasrı", c. 1, s. 537; "Bebek Kasrı", c. 2, s. 117; "Beşiktaş Sarayı", c. 2, s. 171-173; "Beyhan Sultan Sahilsarayı: Arnavutköy, Eyüp, Çırağan", c. 2, s. 191-192; "Beykoz Kasrı", c. 2, s. 199; "Çağlayan Kasrı", c. 2, s. 462; "Eski Saray", c. 3, s. 204; "Esma Sultan Sahilsarayı, Ortaköy, Eyüp, Kadırga", c. 3, s. 208-211; "Fener Köşkü", c. 3, s. 282; "Hatice Sultan Sahilsarayı", c. 4, s. 19; "Ihlamur Kasrı", c. 4, s. 111; "İbrahim Paşa Sarayı", c. 4, s. 128; "Karaağaç Sahilsarayı ve Bahçesi", c. 4, s. 439; "Kavak Sarayı Bahçesi", c. 4, s. 495; "Küçüksu Kasrı", c. 5, s. 162; "Siyavuş Paşa Köşkü", c. 7, s. 20; "Sokollu Mehmed Paşa Sarayı", c. 7, s. 34, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994-1995.

Artan, Tülay ve Christoph Neumann, "Kavak Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 4, s. 494.

Artuk, İbrahim, "Alay Köşkü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1982, sy. 12, s. 587-595.

Aslanapa, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul: İnkılâb, 2004.

Aslanapa, Oktay, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 1949.

Atasoy, Nurhan, "Ottoman Garden Pavilions and Tents", *Muqarnas*, Leiden: Brill, 2004, sy. 21, s. 15-19.

Atasoy, Nurhan, "The Tower of Justice of the Topkapı Palace", *Art Turc – Turkish Art; Xth International Congress of Turkish Art, Geneva 17-25 September 1995*, Geneva 1999, s. 93-101.

Atasoy, Nurhan, "Dolmabahçe Sarayı'nın Türk Karakteri", *Milli Saraylar Sempozyumu-Bildiriler*, İstanbul, 1985, s. 85-89.

Atasoy, Nurhan, "Çırağan Sarayı", *İ. Ü. Bülteni, Atatürk Özel Sayısı*, 1982, c. 1, sy. 2, s. 22-25.

34 Bu eserde İstanbul'daki sarayların, özellikle sahilsarayların tasvirleri yer almaktadır.

Atasoy, Nurhan, "Matrakçı's Representation of the Seven-Towered Topkapı Palace", *5th International Congress of Turkisch Art*, Budapest, 1978, s. 93-101.

Atasoy, Nurhan, "Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Koğuşu", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Tebliğler, 3. Türk Sanatı Tarihi [Milletlerarası Türkoloji Kongresi (I, 15-20 Ekim 1973, İstanbul)]*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, 1979.

Atasoy, Nurhan, *İbrahim Paşa Sarayı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972, 192 s, 115 resim, 4 plan.

Aybek, Ferda ve Canan Cimilli, "Topkapı Sarayı'nın Necef ve Kristal Avizeleri", *Antik-Dekor*, 2004, sy. 82, s. 76-82.

Aydan, Gürün, *Maslak Kasırları*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1994, 52 s.

Aykut, Muhittin, "Türk Mimarlığında İç Mekanlarda Su Kompozisyonları Kullanımı", *IX. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*, Ankara, 1995, c. I, s. 205-217.

Aynalıkavak Kasrı, İstanbul: TBMM Saraylar Daire Başkanlığı, 1994, 76 s.

Ayverdi, E. H., *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1485)*, İstanbul, 1974, s. 682-755.

Ayverdi, E. H., *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri 1230-1402*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 1966.

Ayyıldız, Nigar, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2008, 392 s.

Babinger, Franz, "Drei Stadtansichten von Konstantinopel, Galata ('Pera') und Skutari aus dem Ende des 16. Jahrhunderts", *Österreichische Akademie der Wissenschaften Philologisch-Historische Klasse, Denkschrift*, 77. Band, 3. Abhandlung, Wien, 1959.

Barışta, H. Örcün, "Antalya Müsellim Camiini Bezeyen Çiniler ve Topkapı Sarayında Bulunan Benzerleri Üzerine", *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı*, Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1993.

Başaran, Tijen, "Dolmabahçe Sarayı", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Bildiriler = 9th International Congress of Turkish Art, Contributions [Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 1.

Batur, Afife, "Abdülaziz Av Köşkü", c. 1, s. 26; "Abdülmecid Efendi Köşkü", c. 1, s. 51; "Adile Sultan Sarayı / Adile Sultan Kasrı", c. 1, s. 82-83; "Ahmet Ratip Paşa Köşkü", c. 1, s. 131; Ayazağa Av Köşkü / Ayazağa Kasırları", c. 1, s. 469-470; "Beylerbeyi Sarayı", c. 2, s. 206-210; "Çırağan Sarayı, Mimari", c. 2, s. 505-506; "Dolmabahçe Camii", c. 3, s. 88-89; "Dolmabahçe Sarayı", c. 3, s. 91-96; "Hidiva Sarayı", c. 4, s. 63; "Naime Sultan Yalısı", c. 6, s. 29; "Nazime Sultan Yalısı", c. 6, s. 56; "Yıldız Sarayı", c. 7, s. 520-527, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994-1995.

Batur, Afife, "Mimar Raimondo d'Aronco ve Milli Saraylardaki Çalışmaları", *Milli Saraylar*, 1993, s. 46-66.

Bayrak, M. Orhan, *Topkapı Sarayı ve Harem*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 1996, 144 s.

Bayraktar, Nedret, "Topkapı Sarayı Çeşme Muslukları", *Bedrettin Cömert'e Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, 1980.

Bayraktar, Nedret, Vehbi Bayraktar, *Topkapı Sarayı ve Osmanlı Padişahları*, y.y.: Do/Gü Yayınları, ts., 132 s.

Beylerbeyi Sarayı, İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1993, 85 s.

Bilge, Aygen, "Fatih Zamanında Topkapı Sarayı Suyu", *Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri*, sy. 2, 1969, s. 214-222.

Bilgin, Bülent (haz.), *Geçmişte Yıldız Sarayı*, İstanbul: Yıldız Sarayı Vakfı, 1988.

Bilgin, İlhami, "Manisa Sarayı", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Bildiriler = 9th International Congress of Turkish Art, Contributions*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 2, s. 369-377.

Binan, Can, "Çit Kasrı", c. 2, s. 523; c. 5, s. 282, "Malta Köşkü: Mimari", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994,

Bingöl, Yüksel, *İshak Paşa Sarayı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., ts., 267 s.

Blair, S. Sheila, "Saray", *EI²*, 1997, c. 9, s. 41-44.

Bobovius, Albertus, *Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları, Topkapı Sarayı'nda Yaşam,* Ali Berktay (çev.), Stephanos Yerasimos, Annie Berthier (haz.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2002, 126 s.

Boğaziçi'ndeki Mücevher Dolmabahçe Sarayı, Cemal Öztaş, İskender Pala, Metin Sözen (haz.) Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, ts., 161 s.

Can, Selman, *Belgelerle Çırağan Sarayı*, Ankara: Kültür Bakanlığı , 1999, sy. 9, 115 s.

Cantay, Gönül, "Edirne Yeni Sarayı 2002 Yılı Buluntularının Değerlendirilmesi, *VII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (Nisan 2003),* İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2006, s. 57-62.

Cantay, Gönül, "Excavations of Edirne New Palace 1999-2002", *I. International Congress on Islamic Archaeology*, Istanbul 8-10 April 2005.

Cantay, Gönül, "Edirne Yeni Sarayı 2001 Yılı Kazı Buluntuları", *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri (Nisan 2002),* Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2002, s. 229-239.

Cantay, Gönül, "Edirne Yeni Sarayı Kazı (1999-2000) Keramik Buluntuları", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu (19-20 Nisan 2001), Bildiriler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2001, s. 145-160.

Cantay, Gönül, "Edirne Sarayı Kazısı 1999", *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 24-27 Nisan 2000/Van [Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu (4, 2000, Van)],* Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Tarihi Eserleri ve Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2000, s. 439-448.

Ceylan, Oğuz, "Çifte Saraylar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 2, s. 512.

Cezar, Mustafa, "XIX. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Bir Saray?", *Milli Saraylar Dergisi*, 1993, sy. 1, s. 8-20.

Cezar, Mustafa, "Sanatta Batıya Açılışta Saray Yapıları ve Kültürünün Yeri", *Milli Saraylar Sempozyumu-Bildiriler*, İstanbul, 1985, s. 45-68.

Cimilli, Canan, "Harem Ocakları", *Antik-Dekor*, 2004, sy. 81, s. 94-100.

Cimok, Fatih, *Topkapi Serail*, Istanbul: A Turizm, 1990.

Çağatay, Mustafa, *Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İçyüzü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1959, 157 s.

Çağman, Filiz, "Hünername Minyatürlerinde Topkapı Sarayı", *Müze*, 1989, sy. 1, s. 37-43.

Çağman, Filiz, "Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler", *Sanat Tarihinde Doğudan Batıya Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 1989, s. 35-46.

Çeçen, Kazım, Celal Kolay, *Topkapı Sarayı'na Su Sağlayan İsale Hatları*, İstanbul: Omas Basım A.Ş., 1997, 95 s.

Çetindaş, Sedat, *Saray ve Kervansaraylarımız Arasında İbrahimpaşa Sarayı*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1939, 44 s.

Çığ, K., S. Batur, C. Köseoğlu, *The Topkapı Saray Museum : Architecture : The Harem and Other Buildings*, J.M. Rogers (çev.), Boston: A New York Graphic Society Book, 1988, 216 s.

Çığ, Kemal, "Fatih Topkapı Sarayını Niçin Yaptırdı?", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1984, s. 17-35.

Çığ, Kemal, "The Decoration of the Ceiling of the Throne Which Belongs to Mehmed III in the Reception Room of the Topkapı Palace", *Quatrieme Congres International d'Art Turc*, Aix-en Provence, 1976, s. 47-48.

Çığ, Kemal, "1960-1969 Seneleri Arasında Topkapı Sarayında Yapılan Restorasyonlar Esnasındaki Buluntular", *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1973, s. 693-697.

Çığ, Kemal, *Hazine: Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi*, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası, 1966, 62 s.

Çığ, Kemal, "A Unique Ceiling-Style Newly-Discovered in the Harem of the Topkapı Palace", Tekrar Baskısı, *Napoli, Atti del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca*, 1965, s. 57-60.

Çığ, Kemal, *Topkapı Sarayı Müzesi: Fotoğraflarla Çin Porselenleri ve Mutfaklar*, İstanbul: Bozak Matbaası, ts., 59 s.

Dağgülü (Şen), Münevver, *Yıldız Sarayı Selamlık Bahçesi: Has Bahçe-İç Bahçe (Tesbit Ve Envanter Çalışması)*, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1993, 58 s.

Davis, Fanny, *The Palace of Topkapi in Istanbul*, New York: Charles Scribner's Sons, 1970.

Demirel, Fatmagül, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, İstanbul: Doğan Kitap, 2007, 175 s.

Demiriz, Yıldız, "Ragıp Paşa Köşkleri", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 6, s. 296.

Dilger, Konrad, *Untersuchungen zur Geschichte des osmanischen Hofzeremoniells im 15. und 16. Jahrhundert*, Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients, c. 4, München, 1967.

Dolmabahçe Sarayı, İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2000, 141 s.

Dolmabahçe Sarayı, İstanbul: Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1995, 140 s.

Duruçay, Arif Süreyya, *Belgelerle Yıldız Sarayı Rehberi*, İstanbul, 1982.

Durukan, Zeynep M., *The Harem of the Topkapi Palace*, Istanbul, 1973.

Ege, Yıldız, "Dolmabahçe Sarayı ve Süslemesi", *Bedrettin Cömert'e Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, 1980, s. 523-531.

Eldem, Halil Ethem, *Topkapı Sarayı*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 1931, 61 s.[35]

Eldem, Halil Ethem, *Le Palais de Topkapou (Vieux Serail)*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 1931, 61 s.

Eldem, Sedad Hakkı, Feridun Akozan, *Topkapı Sarayı : Bir Mimari Araştırma*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982, 128 s.[36]

Eldem, Sedat Hakkı, *Türk Bahçeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1976, 376 s.

Eldem, Sedat Hakkı, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1974, 2 cilt: 1. Köşkler, 2. Mimari, Türk, 1974.

Eldem, Sedat Hakkı, *Sa'dabat*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1977, 178 s.

Eldem, Sedat Hakkı, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, y.y.: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 1984, 291 s.

Eldem, Sedat Hakkı, *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul, 1968.

Emler, Selma, "Le Palais Royal de Topkapı et ses Restaurations", *Atti del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca*, Napoli, 1965, s. 65-72.

Emler, Selma, "Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, 1963, c. 1, s. 211-312.

Erdem Aknesil, Ayse, Nese Yugruk Akdag, Zerhan Yüksel, "Acoustic Evaluation of a 19th Century Ottoman Palace Theatre", *Architectural Science Review*, Haziran 2005, sy. 48, no 2, s. 179-186.

Erdenen, Orhan, *Boğaziçi Sahilhaneleri*, İstanbul, 4 cilt, 1993-1994.

Erdmann, Kurt, "Die Fliesen am Sünnet Odası des Top Kapı Saray in Istanbul", *Aus der Welt der islamischen Kunst – Festschrift für Ernst Kühnel*, R. Ettinghausen (haz.), Berlin, 1959, s. 144-153.

Erdoğan, M., "Mimar Davut Ağa'nın Hayatı ve Eserleri", *Türkiyat Mecmuası*, 1955, sy. 12, s. 179-204.

Erkins, Ziya, *Topkapı Sarayı Müzesi*, İstanbul: Motif Basımevi, 1959, 76 s.

Erkins, Ziya, "Osmanlı Haremi Ne Zaman Kuruldu?", *Tarih Dünyası*, 1950, sy. 15, s. 362-365.

Ertug, Ahmet (der.), *Surname: An Illustrated Account of Sultan Ahmed III's Festival of 1720*, Bern: Ertug & Kocabijik, 2000, 3 cilt.

35 Halil Ethem Eldem, Osman Hamdi Bey'in küçük kardeşidir. Âsâr-ı Atîka Müze-i Hümâyun, Âsâr-ı Atîka Encümeni, Târîh-i Osmânî Encümeni, Türk Tarih Kurumu gibi kurum ve kuruluşlarda çalışmıştır.

36 Sedad Hakkı Eldem'in büyük dayıların biri Âsâr-ı Atîka Müzesi (Arkeoloji Müzesi) ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurucusu, arkeolog ve ressam Osman Hamdi Bey, diğer biri de Halil Ethem Bey'dir. Mimar olan Sedat Hakkı Eldem, Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ne öğretim üyesi olmuştur. Kendisi kitaplarda eski yapıların rölöve restitüsyon ve çizimlerine ve eski belgelere yer vermiştir. Mesela *Köşkler ve Kasırlar* kitabında 1866 tarihli, bugün mevcut olmayan Edirne Sarayı'nın iç mekan fotoğraflarına yer verilmiştir.

Esemenli, Deniz, *Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe*, İstanbul: Homer Kitabevi, 2002, 246 s.

Esemenli, Deniz, "Tanzimatın Sarayı Dolmabahçede Bir Çağdaşlaşma Sembolü: Mabeyn Dairesi veya Selamlık", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan*, İstanbul: Simurg, 2001, s. 53-67.

Esemenli, Deniz, *Mekanlar ve Zamanlar, Topkapı Sarayı*, İstanbul: Akbank Yay., 2000.

Esemenli, Deniz, "Tanzimatın Sarayı Dolmabahçe", *Milli Saraylar*, İstanbul 1999, s. 48-76.

Esemenli, Deniz, "Topkapı Sarayı Mimarisi", *Osmanlı*, c. 2, Ankara, 1999, s. 573-600.

Esemeneli, Deniz, "Türk İslam Mimarisinde Harem", *DİA*, c. 16, İstanbul 1997, s. 137-152.

Esemeneli, Deniz, "Tanzimatın Sarayı Dolmabahçe", *Art Decor*, Temmuz-Ağustos 1996, sy. 40-41, s. 64-74.

Esemeneli, Deniz, "Divan-ı Hümayun", *Art Decor*, Mayıs 1996, s. 60-70.

Esemeneli, Deniz, "The Harem", *Topkapı: The Palace of Felicity*, Milan 1990, s. 107-174.

Esemenli, Deniz, "Osmanlı Sarayında Kuş Sevgisi ve Kuşluklar", *Milli Saraylar*, İstanbul, 1993, s. 96-105.

Etingü, T., "Dolmabahçe Sarayı", *Hayat Tarih Mecmuası*, 1966, c. 1, sy. 1, s. 42-48.

Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zıllî, *Seyahatname*, Y. Dağlı, S. A. Karaman ve R. Dankoff (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2003.

Evyapan, A. G., *Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesine Etkileri*, Ankara, 1974.

Evyapan, Aslanoğlu, Gönül, *Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri*, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 1972, 162 s.

Eyice, Semavi, "Ayazağa Kasrı", *DİA*, İstanbul, 1991, c. 4, s. 205-206.

Eyice, Semavi, "Aynalıkavak Sarayı", *DİA*, İstanbul, 1991, c. 4, s. 264-266.

Eyice, Semavi, "Edirne: Edirne Sarayı", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 431-433.

Eyice, Semavi, "Haliç Kıyısında Kalan Son Osmanlı Sarayı: Aynalıkavak Kasrı", *Milli Saraylar, Tarih Kültür Sanat Mimarlık*, 1999, sy. 1, s. 112- 131.

Eyice, Semavi, "Ayvansaray", c. 1, s. 491; "Çinili Köşk", c. 2, s. 517; "Sinan Paşa Köşkü", c. 7, s. 1, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994,

Eyice, Semavi, "III. Selim'in Tekniğe Feda Ettiği Eser Aynalıkavak Kasrı", *Sanat Dünyamız*, 1988, sy. 14, s. 24-31.

Eyice, Semavi, *Topkapi Palace*, Istanbul: Epoch, 1985.

Eyüpgiller, Kemal Kutgun, "Kandilli Adile Sultan Sarayı Restorasyon Uygulaması", *Mimar*, İstanbul, sy. 20, 2006, s. 20-24.

Ezgü, F., *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, İstanbul, 1962.

Fındıklılı Silahdar Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi: On Yedinci Asır Saray Hayatı*, Mustafa Nihat Özön (haz.), Ankara: Akba Kitabevi, ts., 256 s.

Fisher, C.G., A.W. Fisher, "Topkapı Sarayı in the Mid-Seventeenth Century: Bobovi's Description", *Archivium Ottomanicum*, 1985 (1987), sy. 10, s. 5-81.

Freely, John, *Osmanlı Sarayı: Bir Hanedanlığın Öyküsü*, Ayşegül Çetin (çev), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999, 368 s.

Füsun, Ayşe, "Osmanlı Saray Okullarına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Berin U. Yurdadoğ'a Armağan*, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994.

Gabriel, Albert, *Châteaux Turcs du Bosphore*, Paris, 1943.

Germaner, S. ve Zeynep İnankur, *Orientalizm ve Türkiye*, İstanbul, 1989.

Goodwin, G., *A History of Ottoman Architecture*, London-Baltimore, 1971.

Gökbilgin, Tayyip, "Dolmabahçe Sarayı", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1961.

Göksoy, Cavidan, "Maslak Kasırları", c. 5, s. 306; "Rıdvan Paşa Köşkü", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 6, s. 323; "Yusuf İzzeddin Efendi Köşkü", c. 7, s. 536, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994.

Gören, Ahmet Kamil, "Geçmişten Günümüze Ayvansaray", *1. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler [Eyüpsultan Sempozyumu]*, İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi, 1997, s. 148-171.

Grosrichard, Alain, *Structure du Sérail: La Fiction du Despotisme Asiatique dans l'Occident Classique*, Paris, 1979.

Grosrichard, Alain, *Sultan'ın Sarayı: Avrupalıların Doğu Fantazileri*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2004, 253 s.

Gülersoy, Çelik, "Çadır Köşkü", c. 2, s. 457; "Çırağan Sarayı", c. 2, s. 503; "Dolmabahçe Sarayı", c. 3, s. 89; "Hıdiv Kasrı", c. 4, s. 61; "Malta Köşkü", c. 5, s. 280, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994.

Gülersoy, Çelik, *Çerağan Sarayları*, İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1992, 205 s.

Gülersoy, Çelik, *Palast Von Dolmabahçe = Palace Of Dolmabahçe = Palais De Dolmabahçe = Dolmabahçe Sarayı*, İstanbul: Türk Hava Yolları, 1967, 80 s.

Gülersoy, Çelik, *The Khedives and the Çubuklu Summer Palace*, İstanbul: Touring and Automobile Association of Turkey, 1993, 233 s.

Gülsün, Hakan, "Boğaziçi'nde bir Osmanlı Sarayı: Dolmabahçe", *Yapı*, 1999, sy. 10, s. 96-102.

Gülsün, Hakan, "Osmanlı Saray Mimarlığında 'Devlet' Kavramını Vurgulayan Mimarlık Ögeleri", *1. Edirne Sarayı Sempozyumu Bildirileri, 25-27 Kasım, 1995*, Edirne: Trakya Rektörlüğü Yayınları, No: 16, 1999.

Gündoğdu, Hamza, *Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1991, viii+136 s.

Gyozo, Gero, "The Residence of the Pashas in Hungary and the Recent Discovered Paşasaray from Buda", *10è Congres International d'Art Turc, Actes,* Genève: Fondation Max Van Berchem, 1999, s. 707-714.

Harris, Wilson, *Palace of the Peacock*, London: Faber and Faber, 1973 (1960), 138 s.

Heyd, Uriel, "Bab-i Hümayun", *EI²*, s. 860.

http://www.topkapisarayi.gov.tr

Hüseyin Ayvansarayi, *Hadikatü'l-cevami'*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1281.

Ihlamur Kasırları, İstanbul: TBMM Basımevi, 1994, 74 s.

İrez, Feryal, "Çırağan Sarayı: Milli Saraylar Arişivinden Bazı Önemli ve Bilinmeyen Belgeler", *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı*, İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yay., 1996.

İrez, Feryal ve Vahide Gezgör, *Yıldız Sarayı Şale Kasr-ı Hümayun / Yıldız Palace-Chalet Kiosk*, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yay., 1993, 69. s.

İrez, Feryal, "Topkapı Sarayı Harem Bölümü'ndeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları", *Topkapı Sarayı Yıllığı*, 1990, sy. 4, s. 21-54.

İrez, Feryal, "Osmanlı Devletinde Batılılaşma Dönemi ve Mecidiye Köşkü", *Antik-Dekor*, 1990, sy. 8, s. 88-91.

İrez, Feryal, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1988, 196 s.

Kançal-Ferrari, Nicole, "Han Sarayı", *DİA*, 1997, c. 15, s. 521-524.

Kançal-Ferrari, Nicole, "Saraya Bağlı Bir Cami ve Haziresi: Kırım Hanlığı'nın Payıtahtı Bahçesaray'daki Hansaray'ın Haziresi", *Belleten*, c. 66, sy. 246, Ankara 2003, s. 371-420.

Kançal-Ferrari, Nicole, *Kırım'dan Kalan Miras, Hansaray*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2005, 320 s.

Kantarcıoğlu, A. Serda, "Topkapı Sarayı Müzesindeki Bazı Mekanlarda İklimin Saptanması ve Organik Eserler İklim İlişkisi Üzerine Yeni Araştırmalar", *Kuruluşunun 150'nci Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri [Türk Müzeciliği Sempozyumu (III, 1996, İstanbul)]*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı, 1997.

Kappert, Petra, *Die osmanischen Prinzen und ihre Residenz Amasya im 15. und 16. Jahrhundert*, London, 1976.

Karahüseyin, Güler, Aykut Saçaklı, Pelin, "Dolmabahçe Sarayı Harem Dairelerinin Mekan Fonksiyonları Açısından Değerlendirilmesi", *Milli Saraylar*, 2004, sy. 2, s. 83-104.

Karahüseyin, Güller, *Milli Sarayla Aydınlatma Araçları Koleksyonu*, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yay., 1988.

Karakaya, Hatice, "Vahideddin Köşkü", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. 7, s. 356.

Karamani, Arzu, "Dolmabahçe Sarayı Cephe Süslemelerinde Antik Mimari Ögeler", *Milli Saraylar*, 1992, sy. 36 (3), s. 39-40.

Kaya, Gülsen Sevinç, *150 Yılın Sessiz Tanıkları; Dolmabahçe Sarayı Fotoğraf Albümleri*, Ayşe Fazlıoğlu (haz.), Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2006, 229 s.

Kazancıgil, Ratip, *Edirne Sarayı ve Yerleşim Planı*, Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994, 23 s.

Keskin, Naci, *Dolmabahçe Sarayı: Son Osmanlı Padişahlarının Efsanevi Sarayı Dolmabahçe*, İstanbul: Keskin Kolor Matbaası, 75 s.

Koçu, Reşat Ekrem, *Topkapı Sarayı: İçinde Geçen Vak'alar, Eski Saray Hayatı ve Teşkilatı ile Beraber Adım Adım, Köşe Köşe*, İstanbul: Nurgök, 1960, xiii+237 s.

Kongaz, Gülcan, "Topkapı Sarayı Helvahane ve Reçelhanesi", *Geleneksel Türk Tatlıları Sempozyumu Bildirileri: 17-18 Aralık 1983 İstanbul*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984.

Konyalı, Ali (fot.), *Topkapı Sarayı*, İstanbul: Akbank , 2000, 479 s.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *İstanbul Abidelerinden: İstanbul Sarayları*, İstanbul, 1943.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *İstanbul Sarayları: Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, 1. c., 301 s.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Üsküdar Tarihi,* 2 cilt, İstanbul, 1976-77.

Kornrumpf, Hans Jürg, "Zwei weniger bekannte Denkmäler in Bulgarien: Der Saray der Krimchane in Varbica, Kreis Sümen", *Südostforschungen*, Sonderdruck Band 25, München, 1971, s. 291-296.

Köseoğlu, Cengiz, *Harem*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası, 1979,

Köseoğlu, Cengiz, *Hazine,* İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası, 1980, 32 s.

Köseoğlu, Cengiz, *Topkapı Sarayı İmparatorluk Hazinesi: Hazine-i Hümayun*, İstanbul: Ak Yayınları, ts., 106 s.

Kreisler, Klaus, "Zwei unbekannte Beschreibungen des Serails von Edirne aus dem Jahre 1740/1", *Osmanlı Araştırmaları*, 1982, sy. 3, s. 119-142.

Kuban, Doğan, *Ahşap Saraylar: Kaybolan Kent Hayalleri*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 2001, 120 s.

Kuban, Doğan, *Wooden Palaces of the Ottomans : Vanished Urban Visions*, Adair Mill (çev.), İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 2001, 120 s.

Kuban, Doğan, "Saraylar", c. 6, s. 462; "Sepetçiler Kasrı", c. 6, s. 527; "Topkapı Sarayı", c. 7, s. 280-293; "Yalı Köşkü", c. 7, s. 416, *Düngen Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994.

Kuban, Doğan, *Osmanlı Dini Mimarisinde İçmekan Teşekkülü (Rönesansla bir Mukayese),* İstanbul, 1958.

Kuban, Doğan, *Türk Barok Mimarisi Hakkında bir Deneme*, İstanbul, 1954.

Kuran, Aptullah, "The Palace of the Sultans: The Grand Seraglio", *Turkish Review Quarterly Digest*, 1986, sy. 1, no. 4, s. 107-119.

Küçükerman, Önder, *Sanayi ve Tasarımda bir İmparatorluk İki Saray Topkapı ve Dolmabahçe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, 401 s.

Küçükerman, Önder, Suha Erda, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tasarımın Değişimindeki Önemli Simge: Dolmabahçe Sarayı'nın 150. Yılı", *Antik &Dekor* 2005, Şubat-Mart, sy. 87, s. 58-68.

Küçükerman, Önder, *Türk Cam Sanayii ve Şişecam*, y.y.: Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. 1998, s. 44-216: II. Bölüm: "15. Yüzyılda 'Topkapı Sarayı' ve Cam Sanayiinin Örgütlenmesi", III. Bölüm: "19. Yüzyılda Cam Sanayii Yarışı içinde 'Dolmabahçe Sarayı'", IV. Bölüm: "'Yıldız Sarayı' ve Cam Kullanımının Yaygınlaşması".

Küçükerman, Önder, "Geleneksel Türk Evi, Yüzlerce Yıllık Mimari Mekan Kimliği ve Topkapı Sarayı'ndaki Öncü Örnekler", *Antik-Dekor*, 1992, sy. 15, s. 18-23.

Küçüksu Kasrı, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1995, 74 s.

Lampe, Melek Celal, *Le Vieux Sérail des Sultans*, İstanbul, Association des Amis d'İstanbul, Touring et Automobil Club de Turquie, 1959, 83 s.

Mehmed Raif, *Topkapı Saray-ı Humayunu ve Parkının Tarihi*, İstanbul: Hayriye ve Şürekası, 1332 (1917). Metin Arap harfli Türkçedir.

Mehmet Ziya, *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Asar-ı Bakiyesi*, İstanbul, 2 cilt, 1928, 1936.

Melling, M., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*, İstanbul, 1969.

Menteş, Ahmet, "Topkapı Sarayının Müze Olarak Değerlendirilmesi ve İlk Onarımlar", *Kuruluşunun 150'nci Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri [Türk Müzeciliği Sempozyumu (III: 1996: İstanbul)]*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı, 1997.

Merey, Ş.L., "Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nun Isıtma Donatımı", İstanbul, *İ.D.M.M. Akademi Dergisi,* sy. 4, İstanbul, 1978, s. 115-129.

Merey, Ş. L., *Dolmabahçe Sarayı Restorasyon Sorunları*, Teksir Edilmiş Teknik Rapor, ty., *İ.D.M.M.Akademi Dergisi,* sy. 4, Ayrı Basım, 1978.

Miller, Barnette, *Beyond the Sublime Porte: The Grand Seraglio of İstanbul*, New Haven, 1931.

Miller, Barnette, *The Palace School of Muhammad the Conqueror*, Cambridge: Harvard Univ. Press, 1941, xiv+226 s.

Millet Meclisi: Milli Saraylar Master-Plan Koordinasyon ve İzleme Kararı Tasarısı, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1978, 12 s.

Milli Saraylar: Tarih Kültür Sanat Mimarlık, Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Saray ve Köşkler Grup Başkanlığı, 1992-.

Milli Saraylar Aydınlatma Araçları Koleksiyonu, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1998, 125 s.

Milli Saraylar Isıtma Araçları Koleksiyonu, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 1998, 115 s.

Milli Saraylar: Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Küçüksu Kasrı, Ihlamur Kasrı, Aynalıkavak Kasrı, Maslak Kasırları, Yıldız Sarayı/Şale, Yalova Atatürk Köşkleri, İstanbul: TBMM Vakfı, 1987, 75 s.

Muhtar Sermet, Alus *Topkapı Saray-ı Hümayunu Meydanında Kain Müze-i Askeri-i Osmani,* İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1922/1338.

Müller Wiener, Wolfgang, "Das Kavak Sarayı - ein verlorenes Baudenkmal Istanbuls", *IX. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler [Türk Tarih Kongresi (IX, 1981, Ankara)],* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989, c. 3.

Necipoğlu, Gülru, *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı: Mimari Tören ve İktidar*, Ruşen Sezer (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, 398 s.

Necipoğlu, Gülru, "An Outline of Shifting Paradigms in the Palatial Architecture of the Pre-Modern Islamic World", *Ars Orientalis*, 1993, sy. 23, s. 3-24.

Necipoğlu, Gülru, "Framing the Gaze in Ottoman, Safavid, and Mughal Palaces", *Ars Orientalis,* 1993, sy. 23, s. 303-342.

Necipoğlu, Gülru, *Architecture, Ceremonial and Power: The Topkapı Palace in the 15th and 16th Centuries,* New York, Cambridge, Massachusetts and London: MIT Press, 1991.

Oberling, Gerry, Grace Martin Smith, *Osmanlı Sarayında Yemek Kültürü*, Zeynep Rona (çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001, 158 s.

Oflazoğlu, A. Turan, *Topkapı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yayınları, 1992.

Okçuoğlu, Tarkan, "Osman III Köşkü", c. 6, s. 157; "Serdab Köşkü", c. 6, s. 530, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994.

Onuk, Taciser, "Osmanlı Dönemi Ordu ve Saray Çadırlarından 19. Yüzyıla Ait Bir Otağın Süsleme Örneği", *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri 7-10 Mart 1994*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2000, s. 266-275.

Orgun, Zarif, "Dolmabahçe Sarayı'nın Salonu ve Odaları Üzerine", *Milli Saraylar*, 1987, sy. 1, s. 106-116.

Orgun, Zarif, "Osmanlı Sarayında Yemek Yeme Adabı", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, 31 Ekim - 1 Kasım 1981 [Türk Mutfağı Sempozyumu (1981, Ankara)],* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.

Orgun, Zarif, "Alay Köşkü", *Arkitekt*, 1962, sy. 309, s. 153-161.

Orgun, Zarif, "Kubbealtı ve Yapılan Merasim", *Güzel Sanatlar*, 1949, sy. 6, s. 91-108.

Orgun, Zarif, "Çinili Köşk", *Arkitekt*, 1941-42, sy. 11/12, s. 252-259.

Ortaylı, İlber, *Mekanlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, İstanbul: Bank Asya, 2007, 312 s.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Sarayında Hayat*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2007, 216 s.

Ortaylı, İlber, "19. Yüzyılda Osmanlı Sarayının Geçirdiği Değişim", *Milli Saraylar*, 1999, sy. 1, s. 14-25.

Osman Nuri [Ergin], *Yıldız Sarayı,* Sabahattin Türkoğlu (haz.), Yıldız Sarayı Vakfı Yayınları, 1998, İstanbul, 58 s. Bu kitapçık, Osman Nuri'nin 1327/1909'da basılan *Abdülhamid-i Sanî ve Devr-i Saltanatı* adlı eserinin bir bölümüdür.

Osman, Rifat, *Edirne Sarayı*, Süheyl Ünver (der.), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989, xiv+162 s. ("1930'dan bugüne kadar elimize geçen ve Edirne Sarayı hakkında tamamlayıcı mâlûmatı ihtiva eden vesikalar").

Ödekan, Ayla, "Ahmed III Meydan Çeşmesi / Ahmed III Çeşme ve Sebili", c. 1, s. 116; "Baltalimanı Sahilsarayı", c. 2, s. 34, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994.

Ögel, Semra, "Üsküdar İbrahim Paşa Su Yolu Haritasında Köşk ve Dış Sofa Resimleri", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan*, İstanbul: Simurg, 2001, s. 143-154.

Ögel, Semra, "Geleneksel Türk Evine Bir Kaynak Olarak Topkapı Sarayı", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı*, 1988, sy. 3, s. 126-147.

Ögel, Semra, "Abdülmecid Döneminin Mimari Resimli İki Kubbe Yüzeyi", *Milli Saraylar*, 1987, sy.1, s. 34-42.

Önel, Emine, "Reşad Paşa Köşkü", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 6, s. 317.

Öner, Sema, "Tarihi Çevre ve Dolmabahçe Sarayı Yapıları", *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri 7-10 Mart 1994*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2000, s. 280.

Önge, Y., "Topkapı Sarayında Hırka-ı Saadet Dairesi", *Önasya*, 1968, sy. 3, no. 31, s. 12-24.

Örik, Nahid Sırrı, *Bilinmeyen Yaşamlarıyla Saraylılar*, Alpay Kabacalı (haz.), İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2002, 214 s.

Öz, İlban, "Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı", *Sanat Dünyamız*, 1984, sy. 29, s. 2-5.

Öz, İlban, "Topkapı Sarayının İlk Hünkar Hamamı", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1984, s. 157-165.

Öz, Tahsin, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanet-i Mukaddes*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1953, 46+35 s.[37]

Öz, Tahsin, *Topkapı Sarayı'nda Fatih Sultan Mehmet II'ye Ait Eserler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1953, VIII, 38 s.

Öz, Tahsin, "Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları", *Güzel Sanatlar*, sy. 6, İstanbul, 1949, s. 7-8.

Öz, Tahsin, *Guide to the Museum of Topkapı*, S.S. Moralı (çev.), İstanbul, 1936.

Özcan, Ali Rıza, "Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun Yazıları", *VII. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler,* İstanbul: Eyüp Belediyesi, 2003, s. 300-304.

Özkan Göksoy, Vildan, "Topkapı Sarayında Cariyeler Hastahanesi", *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi: İstanbul 17-19 Şubat 1988: Kongreye Sunulan Bildiriler,* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.

Öztaş, Cemal (haz.), *Dolmabahçe Sarayı*, Ankara, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No. 28, ty., 243 s.

Öztaş, Cemal, Candan Sezgin (haz.), *Sanayi Devrimi Yıllarında Osmanlı Saraylarında Sanayi ve Teknoloji Araçları,* Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2004, 103 s.

Payzın, Ziya, *Türkiye Büyük Millet Meclisi: Milli Saraylarımızın Temel Sorunları*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1977, 31 s.

Penzer, N. M., *Harem: Topkapı Sarayı'nda Yaşandığı Şekliyle Türk Sultanlarının Hareminin Bir Anlatımı ve Bu Muhteşem Sarayın Kuruluşundan Modern Zamanlara Kadarki Tarihçesidir*, Doğan Şahin (çev), İstanbul : Say Yayınları, 2000, 332 s.

Penzer, N. M., *The Sultan's Harem: an Account of the Institution as it Existed in the Palace of the Turkish Sultans With a History of the Grand Seraglio From its Foundation to Modern Times,* İstanbul: Elya Books, 1998 (London, 1936), 260 s.

Raif, Mehmet, *Topkapı Sarayı Hümayunu ve Parkının Tarihi*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1322, 64 s.

Refik, Mehmed, "Enderun-i Hümayun Devair-i Aliyyesinden Arzodası", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* 1332/1914, sy. 38, s. 110-116.

Renda, Günsel, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı: 1700-1850*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1977.

Revault, Jacques, *Palais et Maisons du Caire du XIVe au XVIIIe Siecle*, Le Caire: Institut Français d'Archeologie Orientale du Caire, 1975-1983.

37 Tahsin Öz, 1928'te Topkapı Sarayı Müzesi müdürlüğüne atanmıştır.

Rivlin, Helen Anne B., *The Dar al-Watha'iq in `Abdin Palace at Cairo as a Source for the Study of the Modernization of Egypt in the Nineteenth Century*, Leiden: Brill, 1970, vi+134 s.

Rogers, J. M., *The Topkapi Saray Museum: Architecture: the Harem and Other Buildings*, Boston: A New York Graphic Society, 1988.

Rogers, J. M., "An Ottoman Palace Inventory of the Reign of Beyazid II", *Bildiri özetleri: Milli Saraylar Sempozyumu, 15-17 Kasım 1984, Yıldız Sarayı/Şale*, İstanbul: TBMM, 1984, s. 39-53.

Sağdıç, Zafer, "Osmanlı Politik Sisteminin Osmanlı Saray Mimari Mekan Örgütlenmesi Üzerindeki Etkileri", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. 12, s. 211-217.

Sakaoğlu, Necdet, *Tarihi Mekanları Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı*, İstanbul: Denizbank, 2002, 456 s.

Saner, Turgut, "19. Yüzyıl Osmanlı Eklektisizminde Elhamra'nın Payı", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi: Sempozyum: 17-18 Aralık 1992*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993.

Saner, Turgut, "Lale Devri Mimarlığında Hint Esintileri: 'Çinihane'", *Sanat Tarihi Defterleri*, 1999, sy. 3, s. 35-53.

Sarı, Nil, "Topkapı ve Galata Sarayı Enderun Hastaneleri", *IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi İstanbul 18-20 Eylül 1996: Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.

Sarkisian, A., "Les Faiances du Bain de Selim II au Harem du Vieux-Serail", *Mélanges Syriens Offerts a R. Dussaud*, Paris, 1939, s. 959-963.

Saz, Leyla Hanım, *Anılar: 19. Yüzyıl Saray Haremi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 2000, 202 s.

Saz, Leyla, *The Imperial Harem of the Sultans: Daily Life at the Çiragan Palace During the 19th Century : Memoirs of Leyla (Saz) Hanimefendi*; Translated from the French by Landon Thomas, Istanbul: Peva Publications, 1995, 222 s.

Seçkin, Nadide, "Osmanlı Mimarisinde 15. Yüzyıla İlişkin İki Saray Yerleşimi: Edirne (Yeni) Sarayı ve Topkapı Sarayı", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 3, 178-190.

Seçkin, Nadide, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma (1453-1755)*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1998, x+271 s. (Bkz. aynı yazarın doktora tezi).

Sertoğlu, Midhat, *Topkapı Sarayında Gündelik Hayat*, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1974.

Sevengil, R. A., *Saray Tiyatrosu*, İstanbul, 1962.

Sevgin, Erdoğan, "Dolmabahçe Sarayı Harem Dairesi", 1966, sy. 2, s. 59-65; "Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu", 1966, sy. 3, s. 38-43, *Hayat Tarih Mecmuası*.

Sözen, Metin, *Bir İmparatorluğun Doğuşu Topkapı*, İstanbul: Golden Horn, 1998, 230 s.

Sözen, Metin, "Türkiyede Tarihsel Çevrenin Korunması ve Milli Saraylarımız", *Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu*, Ankara: Fırat Üniversitesi Fırat Havzası Araştırma Merkezi, 1992.

Sözen, Metin, *Saray: Devletin Evi*, İstanbul: Sandoz, 1990, 286 s.

Stichel, Rudolf H. W., "Der Istanbuler Palast des Osmanischen Grossvezirs Sokollu Mehmet Pascha (gest. 1579) in zeitgenossischen Abbildungen [The Istanbul palace of the Ottoman Grand Vezir Sokollu Mehmet Pasha (d. 1579) in contemporary illustrations]", *Architectura*, sy. 26, no 2, 1996, s. 197-214.

Suar, Semra, "Saray Ocakları", *Sanat Dünyamız*, 1986, sy. 36, s. 32-37.

Suha Arın (ed.), *Topkapı Palace*, İstanbul: MTV, 1996, 1 videodisc (DVD), 160 min.[38]

Şahin Tekinalp, Ayşe Pelin, "Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri", *Proceedings of the 11th International Congress of Turkish Art, Utrecht, The Netherlands, 2001, August 23-28, 1999, Electronic Journal of Ottoman Studies,* sy. 4.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. (haz.), *İstanbul Sarayları,* [İstanbul]: Doğan Kardeş Yayınları, 1954, 34 s.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y., *Asırlar Boyunca İstanbul Sarayları, Camileri, Abideleri, Çeşmeleri,* ts., 252 s.

Şimşirgil, Ahmet, *Taşa Yazılan Tarih Topkapı Sarayı*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2005, 252 s.

Taneri, Aydın, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1978, 349 s.

Tanındı, Zeren, "Osmanlı Sarayında Safevi Şehzadeler ve Elçiler", *Ulusulararası Sanatta Etkileşim Sempozyumu Ankara 25-27 Kasım 1998*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 200, s. 236-241.

Tanman, M. Baha, "Kılıç Kuşanma Törenlerinin Eyüp Sultan Külliyesi ile Yakın Çevresine Yansıması", II. *Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler [Eyüpsultan Sempozyumu]*, İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi, 1998, s. 76-93.

Tanman, M. Baha, "Başhavuz Köşkü", c. 2, s. 79; "Bayıldım Köşkü", c. 2, s. 96; "Con Paşa Köşkü" , c. 2, s. 438; "Çavuşoğlu Köşkü", c. 2, s. 481; "Çiftehavuzlar Kasrı", c. 2, s. 513; "Darphane Köşkü", c. 2, s. 553; "Divanhaneler", c. 3, s. 69; "Gülhane Kasrı", c. 3, s. 438; "Hacopulo Köşkü", c. 3, s. 481; "Hulusi Bey Köşkü", c. 4, s. 95; "Hünkâr Kasırları", c. 4, s. 100; "Kalender Kasrı ve Bahçesi", c. 4, s. 395; "Köçeoğlu Köşkü", c. 5, s. 84; "Kurşunlu Mahzen Köşkü", c. 5, s. 126; "Meziki Köşkü", c. 5, s. 446; "Mizzi Köşkü", c. 5, s. 478; "Muzurus Paşa Köşkü", c. 6, s. 12; "Nisbetiye Kasrı", c. 6, s. 81; "Ralli Köşkü", c. 6, s. 300; "Sabuncakis Köşkü", c. 6, s. 382; "Yalı Köşkü", c. 7, s. 415, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994-1995.

Tanman, M. Baha, "Divanhane",1994, c. 9, s. 437-445; "Âsitâne", 1991, c. 3, s. 486-497, *DİA.*

Tansuğ, Sezer, "Topkapı Saray Bütününün Niteliği Üzerine Bir Deneme", *Karşıtı Aramak, Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul, 1983, s. 135-168.

Tanyeli, Uğur, "Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu'ndaki Fatih Köşkü (Hazine) ve Tarihsel Evrimi Üzerine Gözlemler", *Topkapı Sarayı Yıllığı*, sy. 4, İstanbul, 1990, s. 150-187.

38 "Türkiye'nin Kültür Hazineleri" başlıklı dizisinden, Topkapı Sarayı'nı anlatan, 20-25 dakika süreli 7 bölümlük belgesel dizide; sarayın, Fatih Sultan Mehmet ile başlayan ve günümüze dek uzanan, tarihsel, siyasal ve kültürel işlevleri saray yaşamının örnekleri içinde yansıtılmaktadır.

Tarım Ertuğ, Zeynep, "Saray Teşkilatı ve Tefrişatı", *Fatih ve Dönemi*, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 2004, s. 212-223.

Tarih Boyunca Saray Hayatı ve Teşkilatı: Bildiriler, (2005: İstanbul), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi, 2006, 113 s.

Taşçı, Hamza, "Babüssaade'de Tören", Şubat 1997, sy. 35, s. 59-61; "Bağdat Köşkü", Temmuz 1997, sy. 40, s. 64-65; "Kara Mustafa Paşa Köşkü", Aralık 1997, sy. 45, s. 67-68; "Revan Köşkü", Ağustos 1997, sy. 41, s. 69; "Sünnet Odası ve İftariye Köşkü", Aralık 1996, sy. 33, s. 66; "Topkapı Sarayı'nda Isınma Sistemleri", Temmuz 1996, sy. 29, s. 60-62; "Topkapı Sarayı'nın Fenerleri", Eylül 1998, sy. 54, s. 74-75; "Zülüflü Baltacılar Koğuşu", Nisan 1997, sy. 37, s. 63-65, *Tarih ve Medeniyet.*

Taşdelen Ömer ve Aydan Gürün (eds.), *Dolmabahçe Sarayı*, Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığ, 2005, 243 s.

Tavernier, Jean Baptiste, *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, Teoman Tunçdoğan (çev), Necdet Sakaoğlu (ed.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007, 175 s.

Tavernier, Jean Baptiste, *Topkapı Sarayında Yaşam*, Perran Üstündağ (çev.), İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1984, 174 s.

Tektaş, Nazım, *Osmanlı 1: Çadırdan Saraya,* İstanbul: Burak Yayınevi, 1999, c. 1, 448 s.

Terzioğlu, Arslan, "Alberto Bobovio'nun Tarifine Göre Topkapı Sarayındaki Enderun Hastanesinin 17. Yüzyıldaki Teşkilatı", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi: Tebliğler: 3. Türk Sanatı Tarihi [Milletlerarası Türkoloji Kongresi (I, 15-20 Ekim 1973, İstanbul)]*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, 1979.

Tezcan, Hülya, Sumiyo Okumura (ed.), *Topkapı Sarayı Müzesi Döşemelikler*, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, 187 s.

Tezcan, Hülya, "Topkapı Sarayındaki Büyük Su Haznesi Dolab Ocağı", *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları*, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1992.

Tezcan, Hülya, "Topkapı Sarayı Müzesi Kurşunluk Hafriyatı", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1984.

Tezcan, Hülya, Cengiz Köseoğlu, Fikret Altay, *Topkapı Sarayı Müzesi 2: Harem*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası, 1979, 19 s.

Tezcan, Hülya, *Topkapı Sarayı Müzesi 1: Köşkler*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası, 1978, 32 s.

Tezcan, Hülya, "Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Hamamları", *Kültür ve Sanat*, 1977, sy. 3, s. 5.

Topkapı Sarayı 1990-1991, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1992, 58 s.

Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi, İstanbul: Devlet Matbaası, 1933, 197 s.

Topkapı Sarayı Muhtasar Rehber, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341/1925, 36 s.

Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İstanbul, 1981.

Tunçay, Hülya, *Çinili Köşk, Topkapı Saray Müzesi: 4*, İstanbul: Yapı Kredi Bankası, 1980, 32 s.

Türkan, İnce (haz.), *Milli Saraylar*, Ankara: TBMM, 1993, 171 s.

Türkiye Büyük Millet Meclisi: Milli Saraylar Restorasyonu Mastır-Plan Öncalışmaları, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1977, 53 s.

Türkoğlu, Sabahattin, "Art Nouveau ve Yıldız Sarayı", *Antik-Dekor,* 1999, sy. 52, s. 94-99.

Türkoğlu, "Sabahattin, Abdülhamid'in Alman İmparatoru Wilhelm için yaptırdığı Yıldız Sarayı Tiyatrosu", *Antik-Dekor*, 1994, sy. 23, s. 102-104.

Türkoğlu, Sabahattin, "Bir Müzenin Kuruluş Öyküsü: Yıldız Sarayı Müzesi", *İstanbul*, 1994, sy. 19, s. 54-57.

Türkoğlu, Sabahattin, "Yıldız Sarayı'nda II. Abdülhamid'in Özel Hamamı", *Antik-Dekor,* 1996, sy. 34, s. 164-166.

Türkoğlu, Sabahattin, "Saray ve Konaklarımızda Geleneksel İç Dekor", *Antik-Dekor,*1992, sy. 15, s. 26-30.

Türkoğlu, Sabahattin, *Topkapı Palace*, İstanbul: Dialoğ Yayınları, 1987.

Türkoğlu, Sabahattin, "Topkapı Sarayı Müzesi'nin 60.Yılı", *Sandoz Dergisi*, 1984.

Türkoğlu, Sabahattin, *Topkapı Sarayı (5 dilde rehber kitap),* Net Yayıncılık, 1984.

Uluçay, Çağatay, *Harem,* Ankara, TTK, 1985.

Uluçay, Çağatay, *Manisa'daki Saray-ı Amire ve Şehzadeler Türbesi,* Manisa: Manisa Halkevi, 1941, 80 s.

Umur, Süha, "Dolmabahçe Saray Tiyatrosu", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 3, s. 96.

Urak, Gediz, "Amasyada İki Saray Hamamı", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 3.

Uşaklıgil, H. Z., *Saray ve Ötesi*, c. III, Ankara, 1941, (1965).

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984, 587 s.

Ünsal, Behcet, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri II,* İstanbul, 1969, s. 6-61.

Ünsal, Behcet, "Topkapı Sarayı Arşivinde Bulunan Mimari Planlar Üzerine", *Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri I,* İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, 1963, c.1, s.168-197.

Ünsal, Behcet, *Turkish Islamic Architecture in Seljuk and Ottoman Times, 1071-1923*, London, 1959.

Ünüvar, S., *Saray Hatıralarım*, İstanbul: Cağaloğlu Yay., 1964.

Ünver, Ahmet Süheyl, "Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları", *İstanbul Risaleleri,* İsmail Kara (haz.), İstanbul: Büyükşehir Belediyesi, 1995-1996, c. 4, s. 249-338.

Ünver, Ahmet Süheyl, "Bir Beşiktaş Sarayı Vardı", *Hayat Tarihi Mecmuası*, 1967, c.2, sy. 10.

Ünver, A. Süheyl, *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1958, 58 s.

Ünver, Ahmet Süheyl, *Edirne'de Fatih'in Cihannüma Kasrı*, İstanbul: İstanbul Fetih Derneği, 1953.

Varlık, Ülkü, "Adalet Kasrı (Kasr-ı Adl)", *Ozan Ağacı Dergisi* 2003, c. 5, sy. 38, s. 10-11.

Withers, Robert, *Büyük Efendi'nin Sarayı*, Cahit Kayra (çev.), İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret, 1996, 178 s.

Yaltırık, Faik, "Topkapı Sarayı Bahçesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 7, s. 297.

Yenal, Engin, Filiz Çağman ve Deniz Esemenli (haz.), *Topkapı: The Palace of Felicity*, Milano: Amilcare Pizzi, 1990, 75 s.

Yerasimos, Stephanos ve Annie Berthier (haz.), *Topkapı Sarayı'nda Yaşam: Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2002, 126 s.

Yılmaz, F. Yaşar (haz.), *Batı Tarzı Saray Mobilyasında Osmanlı Kimliği*, Ankara: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2005, 143 s.[39]

Yılmaz, F. Yaşar, "Dolmabahçe Sarayı'ndaki Mobilyalar", *Antik-Dekor*, 2005, sy. 87.

Yılmaz, F. Yaşar, "Art Nouveau ve Dolmabahçe Sarayı'nda Bulunan Bazı Örnekler", *Milli Saraylar*, 1993, sy. 1.

Yılmaz, Yaşar, "Edirne Sarayı", *Milli Saraylar*, 2004, sy. 2, s. 27-40.

Yılmaz, Hayri Fehmi, "Şerefabad Kasrı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 1994, c. 7, s. 162.

Yum, Şule, "Dolmabahçe Sarayı ve Meşkhane Üzerine Görüşler", *Milli Saraylar*, 2004, sy. 2, s. 49-56.

Yum, Şule, "Son Dönem Osmanlı Saray Yapılarındaki Bazı Tasvirler Üzerine Gözlemler", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, c. 3.

Yum, Şule, "Son Dönem Osmanlı Saraylarında Oryantalist Mobilya Örnekleri", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi: Sempozyum, 17-18 Aralık 1992*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993, s. 113-123.

Yücel, Erdem, "İzmit'te Abdülaziz Sarayı", *Türkiyemiz*, 1980, sy. 30.

Yücel, Erdem, *Topkapı Sarayı Müzesinde Hırka-i Saadet ve Mukaddes Emanetler*, Mine Özpay, Ahmet Anlatan (çev.), Ankara: Yapı ve Kredi Bankası, 1982, 24 s.

D. Osmanlı Dönemi İle İlgili Tezler

Acar (Güleray), Ebru Arzum, "Tarihi Bahçelerin Rölöve Çalışmaları Üzerine bir İnceleme: Beylerbeyi Örneği", Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1999, 186 s.

Akçit, Sevda, "Ottoman Modernization and the Beylerbeyi Palace", Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1991, 91 s.

Akdeniz, Gül, "Topkapı Sarayı Resmi Toplantı Birimlerinin (Divan Yapıları ve Arz Odasının) Geçirdikleri Değişimin Araştırılması", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1995, 300 s.

39 Eser, Milli Saraylar Daire Başkanlığı ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü tarafından 06 Temmuz 6 Eylül 2005 tarihleri arasında Dolmabahçe Kültür Merkezi'nde açılan "Batı Tarzı Saray Mobilyasında Osmanlı Kimliği" başlıklı sergi için hazırlanmıştır.

Akyüz, Umut, "Beylerbeyi Sarayı 19. Yüzyıl Osmanlı Sarayları İçindeki Yeri", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007, 151 s.

Alarslan, Burcu, "Tersane (Aynalıkavak) Sarayı'nın Yerleşim Planı ve Mimari Özellikleri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1999, 295 s.

Alikılıç, Dündar, "XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002, 255 s.

Arapoğlu, Güçlü, "Yıldız Sarayı Şehzade Köşkleri ve Şehzade Burhaneddin Efendi Köşkü Restitüsyonu", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2005, 287 s.

Arslangazi, Havva, "Maslak Kasırları (Karşılaştırmalı bir İnceleme)", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000, 148 s.

Artan, Tülay, "Architecture as a Theater of Life: Profile of the Eighteehth-Century Bosphorus", Doktora tezi, Massachusetts Institute of Technology, Boston, 1989.

Atalay, Başak, "Batılıların Gözüyle Topkapı Sarayı", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2003, 245 s.

Ateşöz, Nuh, "Dolmabahçe Sarayı Kapıları", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994, 35 s.

Atıl, Halide Özlem, "Beylerbeyi Sarayı Döşemelik Kumaşları", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1998, 142 s.

Aykut, Pelin, "Dolmabahçe Sarayı'na İlişkin Arşiv Belgelerinin Mekan Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi (1853-1914)", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1999, 348 s.

Başçınar, Nesime, "İstanbul Dolmabahçe Sarayı Bahçesinin Peyzaj Planlama Açısından İrdelenmesi ve Restorasyon Sorunları", Yüksek Lisans tezi, 1987, 111 s.

Bilge, Kemal Selçuk, "Osmanlı İmparatorluk Dönemi Saraylarında Mutfaklar", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1998, 177 s.

Bilgin, Bülent, "Türk Saray Mimarisinin Gelişmesi Çerçevesinde Yıldız Sarayı", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993, 414 s.

Binan, Canan, "Yıldız Avlusu Mekansal Oluşumu-Sorunları ve Değerlendirilmesi Üzerine bir Araştırma", Doktora tezi, Yıldız Üniversitesi, 1984, 154 s.

Boyacı, Musa, "Topkapı Sarayı Külliyesi ve Bahçesinde Bulunan Süs Bitkilerinin Sistematik Kompozisyonu", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2001, 59 s.

Bulat, Serap, "Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı Taş Süslemeleri", Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 1999, 400 s.

Can, Selman, "Belgelerle Çırağan Sarayı", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1997, 117 s.

Can, Selman, "Osmanlı Mimarlık Teşkilatının 19. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Abdülhalim Efendi", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2002.

Coşansel, Demet, "19. Yüzyıl Mimarlığı İçinde Dolmabahçe Sarayı'nın Yeri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1991, 133 s.

Çaçur, Işın, "İslam Sarayları ve Çevrelerinin Peyzaj Analizi Topkapı Sarayı Üzerine bir İnceleme", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1999, 125 s.

Çaldağ, Leyla, "Yıldız Sarayı'na Ait Yıldız Teknik Üniversitesi Kampüsündeki Binaların Duvar ve Tavan Resimlerinin Belgelenmesi ve Resim-Mekan İlişkisinin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1996, 175 s.

Çelikbilek, Didem, "Beykoz Kasrı ve 19. Yy. Kasrları Üzerine bir İnceleme", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Üniversitesi, 1988, 221 s.

Demirel, Elvan, "Yıldız Sarayı Harem Yapıları Kadınefendiler Dairesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1998, 156 s.

Devrim, G. Melishan, "Osmanlı Saray Mimarisinde Form ve Anlam Değişimi (19. Yüzyıl)", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2001, 115 s.

Diker, Hasan Fırat, "Topkapı Sarayında Revan ve Bağdat Köşkleri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000, 90 s.

Ekşioğlu, Ayşegül, "Rönesans ve Barok Bahçe Sanatının İstanbul Saraylarındaki Etkileri Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayı Örneği", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2001, 261 s.

Erbay, Mutlu, "Yıldız Sarayı'nın 21. Yüzyıla Hazırlanması ve Çağdaş Müzecilik Açısından Değerlendirilmesi", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1997, 306 s.

Eren, Mehmet Erdal, "Dolmabahçe Sarayı Yapı Taşlarının Bozulma Nedenlerinin Saptanması ve Korunması Üzerine bir Araştırma", Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1998, 254 s.

Ertaş, Nuray, "Yıldız Saray'ının Kimliğini Belirlemede Resim ve Fotoğrafların Önemi", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1993, 174 s.

Görgülü, Hakime Esra, "Yıldız Teknik Üniversitesi (Yıldız Sarayı) Çukur Saray Yapısı Koruma ve Restorasyonu Üzerine bir Araştırma", Yüksek Lisans tezi, Yıldız, Teknik Üniversitesi, 2004, 268 s.

Güloğlu, Özlem, "İstanbul Tarihi Saray Bahçelerinin Restorasyon İlkelerinin Saptanması", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2004, 133 s.

Gülsün, Hakan Baki, "Dolmabahçe ve Çerağan Sarayları'nın 19. Yüzyıldaki Konumu", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1999, 68 s.

Gülsün, Hakan, "Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1990, 57 s.

Güngör, Tahir, "Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2007, vı+131 s.

Gürkan, Özge, "Gülhane Parkı İçindeki Yapılar ve Alay Köşkü", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2005, 154 s.

Işık, Erkan, "Çırağan Feriye Saraylarından İbrahim Tevfik Efendi Sahil Sarayının Mimari Değerlendirilmesi ve Koruma Sorunları Üzerine bir Araştırma", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1996, 335 s.

İlhan, Nevzat, "Gülhane Bahçesi 19. Yy. Anıtları ve Çevre Değerlendirmesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1994, 74 s.

İrez, Feryal, "Mobilya Sanatı ve 19. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası", İstanbul Üniversitesi, Doktora tezi, 1984, 200 s.

İskender, Özge, "Yaşayan Kültür Mirası Olarak Topkapı Sarayı Bahçeleri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1995, 141 s.

İşbecer, Aşire Devrim, "İstanbul'da TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na Ait Tarihi Saray ve Kasır Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2004, XIV+154 s.

Kançal-Ferrari, Nicole, "Bahçesaray'daki Hansaray'ın Yerleşim Düzeni ve Mimarisi", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2004.

Karahasan, Ümran, "Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet Dönemi Restorasyonları", Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2005, 445 s.

Keleş, Tuna, "Yıldız Sarayı Harem Yapılarından Cariyeler Dairesi Restorasyon Çalışmaları", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 1997, 236 s.

Kılavuz, Aytekin, "Rehberliğin Türk Müzeciliğindeki Yeri ve Milli Saraylarda Uygulaması", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1999, 104 s.

Kılıçoğlu, Selda, "Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkü Oda-ı Ali Restorasyonu", Yüksek Lisans tezi, 1984, 135 s.

Kırımtayıf, Süleyman, "15. ve 19. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Saray Sanatı Teşkilatı", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1996, 139 s.

Kızıldere, Selda, "Geleneksel Saray Mimarisinde Çırağan Sarayı'nın Yeri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1996, 173 s.

Kiraz, Erkan, "Yıldız Sarayı Kilar-ı Hümayun Yapısı ve Çevresinin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2005, 231 s.

Kodak, Mehmet Mesut, "Edirne Sarayı Restorasyonu ve Çevresi ile Birlikte İşlevlendirilmesi Proje Planlama Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1997, 165 s.

Korkut, Ali, "Ağrı Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı'nın Çevre Düzenleme Çalışamaları", Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 1997, 76 s.

Köse, Aslı Özge, "Yıldız Sarayı Hünkar Dairesi (Valide Sultan Köşkü)", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2002, 158 s.

Köylü, Güzide Pınar, "Türk Bahçesi Kimliğinin Mekan Sentaksı Açısından İncelenmesi: Topkapı Sarayı Örneği", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2003, 223 s.

Kurtay, Nevin, "İstanbul'da 19. Yüzyıl Kentsel Yaşamında Koşut Olarak Değişen Saray ve Konut Mimarlığı", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2001, 237 s.

Kurtay, Nevin, "Yıldız Sarayı Üzerine Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1994, 216 s.

Kurtoğlu, Kenan, "Önemli bir Turistik Mahal Olarak İstanbul ve Milli Saraylar", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1992, 232 s.

Mısırlı, Filiz, "Malta Istabl-ı Amire-i Humayunu'nun Kültür Merkezi Olarak Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1996, 84 s.

Minasyan, Agop, "Osmanlı Sarayının Mimarlığını Yapan Balyan Sülalesi", Bitirme tezi, İstanbul Üniversitesi, 1973.

Muhiç, Alma, "Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü ve Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu Mobilya ve Mekan İlişkisi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007, 65 s.

Muluk, Meltem, "Baltalimanı Reşitpaşa Sahil Sarayı Mimari Özellikleri", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007, 266 s.

Mutlu, Fahri, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Bahçelerinde Batılılaşma'nın Tasarıma Etkilerinin Peyzaj Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi", Yüksek Lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2006, 104 s.

Niğdeli, Esra, "Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (Yıldız Sarayı Damatlar Dairesi) Binasının Mimari Değerlendirmesi ve Koruma Sorunları", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2005, 184 s.

Olcay-Ege, Yıldız, "Dolmabahçe Sarayı Dış ve İç Süslemeleri", Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1978, 260 s.

Pekseven, Şefik, "Ottoman Court Ceremonies and the Multiple Ceremonial Center", Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1996, 130 s.

Polat, Murat, "Dolmabahçe ve Yıldız Saray Tiyatroları Üzerine Mimari Değerlendirmeler", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2001, 166 s.

Sağdıç, Zafer, "Üç Osmanlı Sarayında İşlev ve Mimarlık Bağlantısı" Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006, 189 s.

Salman, Özlem, "İstanbul'da Son Dönem Saray ve Kasırlarında Bahçe Düzenlemeleri", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1999, 464 s.

Samancı, Özge, "Continuity and Change in the Culinary Culture of the Ottoman Palace in the 19th Century", Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1998, 310 s.

Sayan, Sevinç, "Osmanlı Saray Hayatı Hakkında bir Eser: Risale-i Teberdariyye (Değerlendirme - Metin ve Notlar)", Yüksek Lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2007, 163 s.

Seçilmişler, Töre, "Yıldız Sarayı Yaverler Dairesi", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2004, 112 s.

Seçkin, Nadide, "Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine bir Araştırma (1453-1755)", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1990, 233 s.

Seçkin, Y. Çağatay, "Dolmabahçe Sarayı'na İlişkin Arşiv Belgelerinin Mekan Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi (1853-1914)", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000, 157 s.

Seles, Emre, "Representation(s) of Topkapı Palace", Bilkent Üniversitesi, 2004.

Sezer, Sezim, "Topkapı Sarayı'nın Mimarisinde Batılılaşma Süreci", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1992, 99 s.

Sezgin, Candan, "Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1998, 103 s.

Sözeri, Melek Zühre, "Topkapı Sarayı Hareminde Tasarımın Görsel Analizi", Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2004, 135 s.

Sözeri, Melek Zühre, "Yorum ve Süreklilik Açısından Topkapı Sarayı", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1995, 143 s.

Şahin Tekinalp, Ayşe Pelin, "Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri", Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1999, 208 s.

Şen, Münevver, "Yıldız Sarayı Selamlık Bahçe Düzeni", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1984, 205 s.

Tarhan, Burçin, "Dolmabahçe Sarayı ve Aynalıkavak Kasrı'nın Türk Bahçe Sanatındaki Önemi ve Yeri", Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 1998, 145 s.

Taş, Ahsen, "Rönesans Devri Bahçe Sanatı ve Ülkemizdeki Yansıması Olarak Beylerbeyi Sarayı ve Set Bahçeleri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1998,

Tavacıgil, Ömer, "Topkapı Sarayı Köşk Yapılarından "Çinili Köşkün Onarımları Üzerine bir Araştırma", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2004, 135 s.

Tezcan, Hülya, "Sur-u Sultani İçinin Bizans Devri Arkeolojisi", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1983, 354 s.

Tözün, Burcu, "Beylerbeyi Sarayı İç Dekorasyonu", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2002, 176 s.

Tüm, Dilek, "Beylerbeyi Sarayı Perdelik Kumaşların Desen ve Motif Özellikleri", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1998, 223 s.

Uncuoğlu, Muhtar Ayhan, "Topkapı Sarayı Çinileri", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 1992, 170 s.

Uzunlar, Nurcan, "Son Dönem Çırağan Sarayı Eski Yapım Sistemleri", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Üniversitesi, 1989, 140 s.

Ülgen, Aygün, "Tanzimat Döneminden Günümüze Kalan İstanbul Sarayları (1839-1876)", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1988, VII+140 s.

Voris, Kirsten M., "Classical-Era Ottoman Gardens", Yüksek Lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, 2002, 157 s.

Yaşar Yılmaz, Fatma, "Hereke Jakarlı Dokumaları ve Milli Saraylar Mobilyasında Kullanımı", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 1998, 139 s.

Yiğitoğlu, Alper, "Yersel Fotogrametride Sayısal Sistemler ve Dolmabahçe Sarayında Örnek Uygulamalar", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2002, 127 s.

Yum, Şule, "Milli Saraylarda Duvar ve Tavanlarda Yer Alan Doğa ve Mimari Konulu Manzara Resimleri", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1991, 243 s.

Yumrukçağlar, İlksen, "Dolmabahçe Sarayı'nın Saray Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi Konusunda Öneriler", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1996, 125 s.

III. Sonuç Yerine

Türkiye'deki Türk-Osmanlı saray literatürü, Osmanlı öncesi dönem için yok olan bina materyali, kaynaklardaki veri azlığı, yeni verilerin ancak arazi

araştırmaları ve kazılarla ortaya çıkması ve bunların yorumlanma güçlüğünden dolayı azdır. Yine de son dönemde yeni araştırmaların yapıldığı ve mevcut verilere yeni yaklaşımların getirildiği görülmektedir.

Osmanlı döneminin ilk sarayları için de durum çok farklı değildir. Bursa, Manisa, Edirne sarayları sadece kaynak veya son dönemlerde yapılan kazılardan bilinmektedir. İstisnai olarak Osmanlı'nın başkenti İstanbul'daki saraylar için durum farklıdır. Birçok yapı bugün ortadan kalktıysa da, bugüne gelebilenlerin çoğu müzeye dönüştürülmüştür. Padişah ve ailesi Osmanlı'nın sonuna kadar bu sarayları hem ikamet için hem de hükümet konağı olarak kullanmıştır.

Türk-Osmanlı Saray Literatürü (12.-20. Yüzyıl)

Nicole Kançal-Ferrari

Özet

Bu literatür değerlendirmesinde Anadolu'daki Türk-Osmanlı dönemine ait saray yapıları ile ilgili literatür geniş bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de Osmanlı öncesi Türk sarayları ile ilgili günümüze az materyal gelmiştir. Anadolu'nun değişik bölgelerinde 19. yüzyılda kısmen ayakta olan bu saray yapıları hakkında yüzyıla ait seyahatnamelerde bilgi aktarılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan kazılarda somut bulgular elde edilmiştir. Materyal kısıtlılığından dolayı tez çalışmaları da sınırlıdır. Erken dönem Osmanlı sarayları için de aynı durum söz konusudur.

15. yüzyılın ortasında Istanbul ve Edirne'de inşasına başlanan büyük saray külliyeleri ve 18. yüzyıldan itibaren İstanbul Boğazı ve Haliç kıyısında inşa edilen sahilsaraylar hakkında son derece zengin, sürekli genişleyen, sempozyum bildirilerini ve çok sayıda tez çalışmasını da içeren bir literatür mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Saray, Türk, Osmanlı, Mimari, Anadolu, Yerleşim Düzeni, Bahçe

Turkish-Ottoman Palace Literature (From 12th to 20th Centuries)

Nicole Kançal-Ferrari

Abstract

This study is an attempt to provide a detailed literature on the palaces of Anatolia from the Turkish-Ottoman era.

The volume of material surviving to this day in Turkey regarding the Turkish palaces in the Pre-Ottoman era is considerably small. Information about these palace

structures that have partially survived in different part of Anatolia until the 19th century has been transmitted via travelogues. The excavations from the second half of the 20th century also reveal concrete evidence. Because of these limited resources, however, theses in the field are also restricted. The same can be stated for Ottoman palaces of the early period.

On the other hand, there is a very rich, constantly expanding literature of theses and conference papers on large palace complexes built in Istanbul and Edirne in the 15th century and palaces built along the shores of Bosphorus and the Golden Horne in the 18th century.

Keywords: Palace, Turkish, Ottoman, Architecture, Anatolia, Settlement Layout, Garden